

Samarbetet för det som är och ska bli

En studie av Etelhems eldsjälar och civila engagemang

Felicia Sandberg Vilén

Självständigt arbete • 30 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Uppsala 2023

Samarbetet för det som är och ska bli. En studie av Etelhems eldsjälar och civila engagemang

The collaboration for what is and what it could become. A study of fire-souls in Etelhem and civic commitment

Felicia Sandberg Vilén

Handledare: Örjan Bartholdson, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institutionen för stad och land
Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institutionen för stad och land
Biträdande examinator: Malin Beckman, Sveriges lantbruksuniversitet, SLU, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp
Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A2E
Kurstitel: Självständigt arbete i Landsbygdsutveckling
Kurskod: EX0890
Program/utbildning: Agronomprogrammet – landsbygdsutveckling
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2023
Omslagsbild: Etelhems kyrka. Illustration av författaren.
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Etelhem, eldsjäl, tillit, strukturella hål, samarbete, civilt engagemang, Gotland

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landsbygdsutveckling

Sammanfattning

Utvecklingsarbete på en ideell basis anses kunna bidra till att skapa en bra grund för att kunna bo kvar på små orter där statens och kommunens investeringar successivt minskat, och för att förbättra människors generella välmående. Den här studien handlar om civilt engagemang i Etelhem, ett mindre samhälle på Gotlands landsbygd, cirka fyra mil söder om Visby. Huvudfokuset är på eldsjälaktörer och hur dessa agerar, som gör att de betraktas som eldsjälarna. Studien baseras på tre frågeställningar: Hur ser eldsjälarna i Etelhem på sin egen roll och hur uppfattas de av de övriga i lokalsamhället? Vad utmärker de personer som är drivande i det civila engagemanget i Etelhem? Bidrar eldsjälarna till att skapa starkare social samhörighet och kontinuitet i Etelhems civila engagemang? Uppsatsens metoder bygger på intervjuer, observation och en etnografisk promenad. Jag har använt mig av sociologen Anthony Giddens teorier om tillit och modernitet, samt sociologen Ronald Burts koncept kring strukturella hål, för att teoretisera och analysera mitt empiriska material.

Etelhem framstår som ett samhälle med både förmoderna och moderna kännetecken, som fortfarande präglas av nära relationer, uppbyggda runt sociala nätverkskluster. De sociala nätverken och interaktionerna präglar bygden och fungerar som en styrka för relationsbyggande, samt ger invånarna en känsla av dåtida, nutida och framtida kontinuitet. Samhället har också en välfungerande föreningsstruktur och många av invånarna har en hög tillit till varandra. Detta genererar positiva effekter, bland annat i form av starkt samarbete inom och mellan sociala nätverk.

Etelhems lokalsamhälle har många eldsjälarna, fler än de tre som studien fokuserar på. De verkar också ha olika styrkor, där de individuella egenskaperna fyller en viktig funktion. Det kan vara egenskaper som att vara en stöttepelare, drivkraft eller idéspruta. En gemensam nämnare identifierades hos studiens tre eldsjälarna, vilket var en oräddhet och förmåga att bygga och använda sociala nätverk. Egna reflektioner, baserade på Burts teorier, pekar mot att det skulle kunna göra att eldsjälarna lättare kan uppnå fördelaktiga positioner i sina sociala nätverk. En person som har många sporadiska kontakter har också kontakt till andra nätverk utanför sitt eget. Baserat på det bredare spektrum de får så kan de lättare utveckla ”goda idéer” och snabbt få reda på ny information. Eldsjälarna verkar också för det mesta använda sina fördelar genom att skapa värde för sitt sammanhang i stället för egen vinst.

Problematiken kring eldsjälarna lyfts också. I Etelhem verkar eldsjälarna inte påvisa större oro för utbrändhet. De verkar kunna sätta gränser för sin aktivitet när det behövs och har ett starkt skyddsnät bakom sig genom bygdens generellt starka engagemang och välfungerande föreningsstruktur där alla hjälps åt. Det är viktigt att motverka risken för att eldsjälarna blir för centrala för projekten de är delaktiga i, eftersom det riskerar att göra projekten sårbara. Något som i sin tur påverka kontinuiteten för det civila engagemanget. Det finns risk för att eldsjälen börjar dominera de projekt de är engagerade i för mycket genom sitt starka driv, vilket riskerar att exkludera andras deltagande. För att få till stånd en långsiktig kontinuitet i de projekt som invånarna själva tar initiativ till är det viktigt att eldsjälarna, som utgör nätverkens och projektens motor, är beredda att dela ansvar och förmå andra personer att också agera.

Nyckelord: Etelhem, eldsjäl, tillit, strukturella hål, samarbete, civilt engagemang, Gotland

Abstract

Non-profit developmental work is considered to contribute and create a fortunate foundation for living in small villages where state and the municipality investments successively have decreased, and for improving people's general wellbeing. This study is about the civic engagement in Etelhem, a smaller society in Gotland's countryside, about 40 kilometers from Visby. The focus for the study is on the actors that in Swedish are called "eldsjälar" (highly driven individuals) or literally fire-souls in English, and how they act, which causes them to be considered as fire-souls. The study is based on three questions: How do the fire-souls view their own role and how are they perceived by others in the local community? What distinguishes the fire-soul's actions as a power source in the civic engagement in Etelhem? Do the fire-souls contribute to creating stronger social solidarity and continuity in Etelhem's civic engagement? The methods for the study include interviews, observation, and an ethnographic walk. I have used the theoretical concepts trust and modernity by the sociologist Anthony Giddens, and the sociologist Ronald Burt's concept about structural holes for analyzing my empirical data.

Etelhem come across as a society with both premodern and modern characteristics, that still are built of strong and close relationships, created in social network clusters. The social networks and interactions affect the village and function as a strength for building relationships and gives the locals a sense of past, present, and future continuity. The society also has a well-functioning association structure and a lot of the inhabitants have high trust towards each other. This generates positive effects, including strong cooperation in and between social networks. Etelhem's society also have many fire-souls, more than the three persons this study is focusing on. They also have different strengths, where the individual characteristics are important. These characteristics could include being supportive, being a driving force or being a source for ideas. A common denominator between the three actors in the study was a fearlessness and a capability to build and use social networks. My own reflections, based on Burt's theories, suggest that this could make it easier for the actors to achieve advantageous positions in their social networks. A person with a lot of non-redundant relationships also has contact with other networks besides their own. Because of this they have a broader view which gives them information faster and makes it easier for them to develop "good ideas". Fire-souls also often seem to use these advantages for creating value to their network, instead of using it for their own profit.

The study also explores various problems that may be connected to fire-souls. In Etelhem, the fire-souls don't seem to express worry of burn out. When needed, they can draw a red line for their own commitment to the task and have a safety net by having a generally well-functioning community where everyone supports each other. It is important to mitigate the risk of the fire-souls becoming too central for projects they are involved in, as this makes the project vulnerable. Projects that are too dependent on fire-souls may negatively affect the continuity of the civil engagement. The actors' risks dominating the projects they are involved in through their strong drive, which may exclude the participation of others. To ensure the long-term continuity of projects initiated by citizens, is it important that the fire-souls, who are the driving force behind the networks and projects, recognize the needs to and are prepared to share responsibility and encourage others to be involved.

Keywords: Etelhem, fire-soul, trust, structural holes, cooperation, civic engagement, Gotland

Innehållsförteckning

1	Inledning	9
1.1	Syfte och frågeställning	11
2	Metod	12
2.1	Avgränsningar och tillvägagångsätt	12
2.2	Urvalet av informanter och eldsjälar	12
2.3	Kort om reflexivitet och etiska aspekter	13
2.4	Datainsamling; intervjuer, observation och etnografisk promenad	14
3	Teori	16
3.1	Modernitet och tillit	16
3.2	Sociala nätverk, strukturella hål och socialt kapital	17
4	Bakgrund	20
4.1	Eldsjal per definition, samhällsentreprenör och social entreprenör	20
4.2	En problematisering av eldsjälen	22
4.3	Svenskt föreningsliv i korthet	23
5	Ett levande Etelhem	24
5.1	En introduktion till Etelhem	24
5.2	Knutpunkter i Etelhem: Sigvalde träsk, bygdegården och Etelhems krukmakeri ...	25
5.3	Föreningarna	26
5.4	Bergtåkten och Alma Bobergs fond	26
5.5	Kollektiv brainstorming: insamlandet och arbetet med idéer	28
5.6	Man är stolt över sin socken: Att samarbeta och bidra med det man har	29
5.7	Årets socken 2022, event och aktiviteter	31
5.8	Sammanfattning och diskussion av kapitel 5	33
6	Eldsjälar i Etelhem	37
6.1	Eldsjälar i Etelhem, ett axplock	37
6.1.1	Ola och badplatsen i Sigvalde träsk	37
6.1.2	Torleif och Etelhems krukmakeri	39
6.1.3	Mia och föreningslivet: att vara spindeln i nätet.....	41
6.2	Eldsjälen och dess roll ur informanternas perspektiv	43
6.3	Problematik kopplat till eldsjälar och det civila engagemangets kontinuitet	46

6.4	Sammanfattning och diskussion av kapitel 6	48
7	Slutsats	53
	Referenser	56
	Digitala källor	58
	Tack	60

1 Inledning

Landsbygden har under det senaste århundradet genomgått stora förändringar. Syssner et al. (2018) hävdar att människor som bor inom landsbygd- och stadssamhällen lever relativt liknande liv numera och att även landsbygden har blivit starkt sammankopplad till den globala omvärlden. Dessutom verkar avfolkningen av landsbygden och städernas växande höra till ett globalt mönster. Detta förklaras vara ett resultat av den ökade produktiviteten, där Syssner et al. (2018) förklarar att staden helt enkelt fungerar mer effektivt i samklang med dagslägets ekonomi än vad landsbygden gör. Urbaniseringen är dock inget nytt fenomen, utan har skett sedan längre tid än ett sekel tillbaka (ibid.).

Även tillgången till varor och tjänster, det vill säga service, har också förändrats på landsbygden (Syssner et al. 2018). Tidigare har service, som exempelvis lanthandeln under mitten av 1900-talet, spelat en central roll, men forskning pekar på att lanthandelns utveckling idag inte verkar ha någon större påverkan på landsbygdens minskande befolkning (ibid.). Även annan service som funnits sedan tidigare har försvunnit, som olika typer av statlig service. Samtidigt som mycket service har försvunnit, har dock även digitaliseringen brett ut sig (ibid.). I och med detta så har landsbygden, på ett sätt, större tillgång än någonsin till olika typer av varor och tjänster. Samtidigt finns problem i detta, eftersom servicen inte alltid går att nyttja på tänkt sätt. Det kan handla om kunskapsbrist som förhindrar detta, att tjänsterna inte fungerar som någon bra ersättning för det som varit tidigare, eller att tjänsterna inte är helt utvecklade. Att servicen inte är tillgänglig på plats på samma sätt som innan har också olika betydelse för olika grupper beroende på dess förutsättningar till rörlighet (ibid.). Servicen i sig bär olika betydelser, ett är den praktiska funktionen det utgör, men den har också en social dimension, där service kan fungera som mötesplatser. Dessutom finns också aspekten av service, att det med sin närvaro inger känslan av att service faktiskt är tillgängligt, vilket påverkar den boendes egen uppfattning om sin plats (ibid.).

I boken "Nya visioner för landsbygden" beskriver Syssner et al:s (2018) att det blir alltmer påtagligt hur ekonomisk tillväxt inte fungerar som samhälleligt mål, och att politikens mål, det vill säga tillväxten, inte kan hantera tidsdimensionen där framtida problem med miljö- och resursproblem kan lösas (ibid.). Det belyses också

att landsbygden på vissa sätt fortfarande verkar fungera skilt från staden inom vissa avseenden, där landsbygden är mer låst i tiden, där det finns ett visst fokus på bevarande och tradition (ibid.).

Forsberg (2003) beskriver en förklaring på utvecklingsarbete, baserat på tidigare regionalpolitisk utredning. Enligt en kortfattad förklaring, är utvecklingsarbete på en ideell basis något som bidrar till att skapa en bra grund för att kunna bo kvar och bibehålla en bra livsmiljö. Samt att majoriteten av arbetet bygger på lokala arbetsgrupper med individer som drivs av att utveckla och bevara grundläggande service, som exempelvis affär eller skola, alternativt de som arbetar med stöd för småföretag, sysselsättande aktiviteter, trivselfrågor, bygdekultur med flera (ibid.). Forsberg hävdar alltså sammanfattande att lokalt utvecklingsarbete bygger till stor del på människors ideella arbete och engagemang. Något som också påminner om vad von Rosen (2002) förklarar. Han skriver bland annat att starkt engagerade individer, i dagligt tal ofta kallade eldsjälar, är något som forskare och myndigheter har ställt många förhoppningar till när det kommer till utvecklingsarbetet med svensk gles- och landsbygd.

“Inte minst 1970- och 1980-talets glesbygdsforskning liksom Glesbygdsverket har fram till millennieskiftet byggt sin verksamhet på tanken att en livskraftig glesbygd måste utgå från lokalsamhällets egen arbetsförmåga och speciellt då entreprenören”. (von Rosen 2002:242–243)

Under åren som jag utbildat mig på agronomprogrammet har jag bildat mig en liknande uppfattning som Forsberg (2003) och von Rosen (2002). Att socialt engagemang, men ännu mer precis eldsjälar, har en viktig roll, speciellt för lokalt utvecklingsarbete. Jag har dock velat undersöka djupare i eldsjälarnas sociala roll och eftersom eldsjälen är en så pass viktig aktör så vill jag därför förstå vad de är och gör mer konkret.

Ytterligare en fråga som drivit studien är hur civilt engagemang och projekt som implementeras i lokalt utvecklingsarbete kan hållas i gång kontinuerligt. Detta kräver ofta engagemang, resurser och tidsåtgång. Kan det vara så att en engagerad och drivande aktör bidrar till kontinuiteten? Ett projekts kontinuitet är en viktig aspekt för social och ekonomisk hållbar utveckling. Dessa frågor och funderingar bidrog till att jag inspirerades till att fokusera mastersarbetet på den roll som socialt engagerade aktörer har för små samhällen.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med den här studien är att undersöka den roll lokalt engagemang i ett mindre samhälle spelar för att skapa en känsla av gemenskap samt det engagemang som aktiva frivilliga aktörer, ofta kallat eldsjälarna, kan ha för det lokalsamhället där de verkar.

För att uppnå uppsatsens syfte, samt besvara nedanstående forskningsfrågor, så fokuserades studien på bygden Etelhem, cirka fyra mil söder om Visby på Gotland.

- Hur ser eldsjälarna i Etelhem på sin egen roll, och hur uppfattas de av övriga i lokalsamhället?
- Vad utmärker de personer som är drivande i det civila engagemanget i Etelhem?
- Bidrar eldsjälarna till att skapa starkare social samhörighet och kontinuitet i Etelhems civila engagemang?

2 Metod

Uppsatsen är baserad på etnografiska metoder, en form av metod där man studerar människors sociala organisation, agerande och berättelser (Teorell & Svensson 2007). Den främsta metoden var intervjuerna, men jag gjorde även en observation och så utfördes en etnografisk promenad. I följande del presenteras metoderna närmare samt hur datainsamlandet har hanterats generellt.

2.1 Avgränsningar och tillvägagångsätt

Etelhems socken har förstås fler platser än det som huvudsakligen belyses i uppsatsen, men med tanke på den tidsbegränsning som arbetet har att förhålla sig till, har jag behövt välja ut de platser som jag anser är mest relevanta att studera. Platserna har valts ut beroende på vilken kollektiv betydelse de har för samhället och det engagemang mina informanter har i dem. Sammantaget resulterade det i att Sigvalde träsk, bygdegården och Etelhems krukmakeri valdes ut. Exempel på platser som finns i bygden men som inte kommer att beskrivas lika djupgående, förutom kort i uppsatsens bakgrundsdel, är bland annat: Kyrkängen ("Ängen"), Etelhem kyrka, Hageby vandringsled, hembygdsmuseet samt gymmet Gymbodi. Med detta sagt betyder det inte att resterande platser saknar betydelse för lokalborna.

Jag använde mig av semistrukturella intervjuer för att informanterna skulle kunna ge sin egen syn på bygdens generella engagemang samt på hur de uppfattade vad en eldsjäl är och vad de gör, vilka som är eldsjälar i bygden, om de själva anser sig vara en eldsjäl och vilka problem de tror att en eldsjäl kan skapa.

2.2 Urvalet av informanter och eldsjälar

För att identifiera eldsjälar i Etelhem använde jag samma metod som för att finna de övriga informanterna, nämligen snöbollseffekten (Noy 2008). En metod som fungerar på så sätt att en första informant kontaktas, där denne sedan får föreslå fler personer att kontakta, därav namnets liknelse av en rullande snöboll (ibid.). Metoden ansåg jag var lämplig eftersom jag i första hand sökte kontakt med

eldsjälar i Etelhem, vilka jag bara kunde identifiera genom att fråga personer som ingår i Etelhems sociala nätverk. Förutom eldsjälarna så ville jag också få kontakt med andra engagerade lokalbor i allmänhet, vilka också gick att nå med hjälp av samma metod. Det tre eldsjälar som uppsatsen fokuserar på identifierades genom att övriga informanter återkommande benämnde dessa som eldsjälar. Dessutom så var eldsjälarna tydligt kopplade till konkreta exempel på deras engagemang. Jag ska dock påpeka att jag är relativt säker på att det finns fler eldsjälar i Etelhem än de jag fokuserat på i den här studien.

Totalt intervjuades elva personer under nio intervjutillfällen, varav en av dessa var en gruppintervju med två informanter. En del intervjuer ägde rum på plats i Etelhem, andra via Zoom, beroende på vad som fungerade bäst för tillfället. Alla som var fast bosatta i bygden intervjuades på plats i Etelhem, under de tre veckor jag var på Gotland. Det flesta informanterna var också invånare i bygden, men en person var utflyttad, en person var deltidsboende och två personer intervjuades på grund av att de besatt expertkunskap om ämnesområdet. De senare består av en konsulent på Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och en strateg för landsbygdsutveckling på region Gotland. Urvalet av samtliga informanter resulterade i en relativt heterogen grupp, bestående av personer med varierande åldrar, kön, sysselsättning och nivå av engagemang i bygden.

2.3 Kort om reflexivitet och etiska aspekter

Reflexivitet handlar dels om hur forskaren själv påverkar studien genom sin egen bakgrund och tidigare erfarenheter (Cresswell & Cresswell 2018), dels om hur forskarens närvaro i det forskningspolitiska fältet påverkar hans analys av aktörernas praxis (Bourdieu 2004). Under fältarbetet skrev jag kontinuerligt fältdagbok, som ett verktyg för att skapa reflexivitet (Cresswell & Cresswell 2018). Detta eftersom anteckningarna dels gjort det möjligt att minnas mer, eftersom allt skrevs ned direkt efter varje tillfälle av datainsamlande, dels som ett sätt att kunna gå tillbaka och reflektera över hur processen med fältarbetet fungerat och hur upplevelsen kan ha påverkat studien. Med fältdagboken kunde jag också utvärdera hur intervjutillfällena fungerat och vad som kunde förbättras inför nästkommande intervju (ibid.).

Som ovan nämnt bygger studien främst på intervjuer och i en intervjusituation finns det också olika etiska aspekter att väga in (Kvale & Brinkmann 2014). Tematiseringen av en intervju ska ta hänsyn till vetenskapligt värde. Det gäller också att planera så att informanterna kan ge sitt samtycke till att delta i studien, samt överväga vilka konsekvenser som materialet kan få för deltagarna efter arbetets publicering. Dessutom måste texten återge informantens uttalanden och

betydelser så troget som möjligt, samt att man har i åtanke hur djupt texten kan analyseras och till vilken grad informanterna ska kunna påverka hur deras uttalanden uppfattas. Det måste också, under själva tillfället för intervjun, reflekteras över hur intervjusituationen i sig kan påverka informanten (ibid.). Jag har försökt att skapa förtroende från informanterna genom kontinuerlig kontakt med dem. Alla som deltagit i studien har fått chans att ta ställning till huruvida de vill vara anonyma, där alla har godkänt att anges med sitt verkliga namn. De har också fått tillgång till avsnitten med referat och citat från intervjuerna som berör dem, för en chans att granska det innan publicering. Alla intervjuer spelades in med informanternas godkännande och under intervjusituationerna försökte jag värna om en informell miljö, eftersom det skapar en mer avslappnad och trygg situation (Robson & McCartan 2015).

2.4 Datainsamling; intervjuer, observation och etnografisk promenad

Intervjun som grundläggande datainsamlingsmetod för arbetet lämpade sig bäst eftersom metoden är ett av de sätt som gör det möjligt att samla människors tankar och perspektiv på ämnet (Kaijser & Öhlander 2011). Intervjuerna i sig var uppbyggda på ett semistrukturerat vis, där jag hade förberett en grundläggande intervjuguide med cirka elva huvudfrågor, följt av exempel på underfrågor för varje huvudfråga att utgå ifrån under samtalet (Kvale & Brinkmann 2014; Robson & McCartan 2015). Intervjuguiden anpassades sedan med mindre förändringar, eller med följdfrågor på informanternas svar under intervjutillfällena, så att jag kunde få den information som behövde prioriteras från varje informant. Avsikten var att det viktigaste frågorna under det aktuella mötet skulle kunna besvaras. Följdfrågorna gav mig också möjlighet att få veta något nytt eller skapa en djupare insikt om något som visat sig bära större vikt än jag tidigare förstätt (Robson & McCartan 2015).

En annan av datainsamlingsmetoderna var observation. Jag fick möjlighet att närvara på ett möte för socknens kommande sockenbok, där sex personer deltog, inklusive jag själv. Observationen i sig var avgränsad till ett specifikt tillfälle, och kan därmed klassas som en platsbaserad observation, där jag för det mesta endast fungerade som en åskådare med minimalt deltagande i själva mötet (Kaijser & Öhlander 2011). Dock bör det påpekas att min närvaro troligtvis kan ha påverkat på något sätt. En etnografisk metod bygger dessutom på vad som kan kallas för en kroppslig upplevelse där alla sinnen används och som baseras på observatörens egen upplevelse, ens egen person blir alltså ett verktyg. Det innebär också att observatören inte helt kan komma in i en situation opåverkad av tidigare

erfarenheter och förförståelse som kan färga den information som samlas, vilket man bör ta i beaktande och ha ett kritiskt förhållningssätt till (ibid.).

Dessutom användes också metoden etnografisk promenad (Davies 2008). Med detta menas att följa med sin informant på en form av social vandring, där informanten får berätta om det som visas upp och den betydelse det har för personens sociala liv (ibid.). Jag tog en biltur med informanten Ola, där vi åkte runt och gick ut till Etelhems olika platser, där jag fick förståelse för byn som socialt färgad geografisk plats.

3 Teori

För uppsatsens reflekterande diskussioner av empirin använder jag mig av olika teoretiska begrepp och koncept som verktyg för att kunna formulera mina analyser. Två av dessa är Anthony Giddens (1990) perspektiv på begreppen modernitet och tillit. Det finns många teoretiker som har undersökt och använt sig av begreppet tillit, varav Giddens (1990) i sin bok "The consequences of modernity" samlar och beskriver flera av perspektiven. Giddens har också en ingång på begreppet utifrån ett perspektiv på modernitet, vilket jag anser blir extra lämpligt för uppsatsen eftersom jag vill ha en analys som går att applicera på hur världen ser ut idag, i möjligaste mån (ibid.). Den andra delen av teorikapitlet är inom ramverket för nätverksteori, nämligen Ronald Burts (1992) koncept om strukturella hål. Med detta hoppas jag kunna skapa förståelse kring hur en aktör som eldsjelen möjligtvis positioneras, påverkar eller fungerar inom sitt sociala nätverk.

3.1 Modernitet och tillit

Giddens (1990) beskriver hur världen har blivit alltmer moderniserad. Modernitet har förvisso inneburit många möjligheter men det är också som ett dubbeleggat svärd, hävdar Giddens. För i och med moderniseringen så uppkommer också problem. I förmoderna samhällen har gränserna kring dessa varit relativt tydliga och den lokala miljön byggdes på kluster av sammankopplade sociala relationer som fick stabilitet i och med det begränsade utrymme som dessa byggde på. I ett moderniserat samhälle, menar Giddens, att den här typen av uppbyggnad på sätt och vis är upplöst. Han beskriver att ett moderniserat samhälle förvisso fortfarande har gränser, men är starkt präglade av olika kopplingar som korsar samhällets kultur- och sociopolitiska system. Detta har gjort samhället mer komplext än det tidigare var (ibid.). Giddens beskriver också perspektivet av moderniseringen som något i ständig expansion, eftersom moderniseringen är ett resultat av cykeln av investering- och vinst, vilket bygger på en ständig effektivisering och expansion för att vinsten inte ska sjunka (ibid.). Även dynamiken i sig påverkas, beskriver Giddens, genom att moderniseringen bildar allt större separation av tid och rum (ibid.):

“In all pre-modern cultures, including the large agrarian civilisations, (...) the level of time-space distanciation is relatively low as compared with conditions of modernity. Ontological security in the pre-modern world has to be understood primarily in relation to contexts of trust, and forms of risk or danger, anchored in the local circumstances of place. Because of its inherent connection with absence, trust is always bound up with modes of organising "reliable" interactions across time-space. (...) The locality in pre-modern contexts is the focus of, and contributes to, ontological security in ways that are substantially dissolved in circumstances of modernity.” (Giddens 1990:101–103)

Enligt Giddens (1990), grundades tillit i de förmoderna samhällena i människors relationer mellan varandra (i Community, eller vänskaps- och släktbandsrelationer). Kopplingar av tillit förklaras vara det som skapar relationerna, vilka är uppbyggda av förtroende med ett gemensamt självutlämnande mellan parterna (ibid.). Vidare menar Giddens att det blir svårare i fråga om existens att förhålla sig till det moderniserade samhällets mer abstrakta system. Detta eftersom tillit snarare blir i form av principer där individer behöver ha tillit till “anonyma-andra” utan en relationskoppling, vilket går emot den grundläggande förtroenderelationen med personligt tillitsbyggande (ibid.).

Tillit kan också förstås i relation till risk (Giddens 1990). I och med att det finns tillit så finns det också en medvetenhet om att det för omständigheten finns risker, vilket påverkar hur individer agerar. Om en person står inför ett alternativ som innebär risker så kanske den vågar handla trots riskerna om det finns tillit. Giddens själv exemplifierar det med en person som köper en begagnad bil, vilket innebär risker, som att den kan vara av dåligt skick, men personen köper ändå bilen eftersom en tillit till säljaren finns.

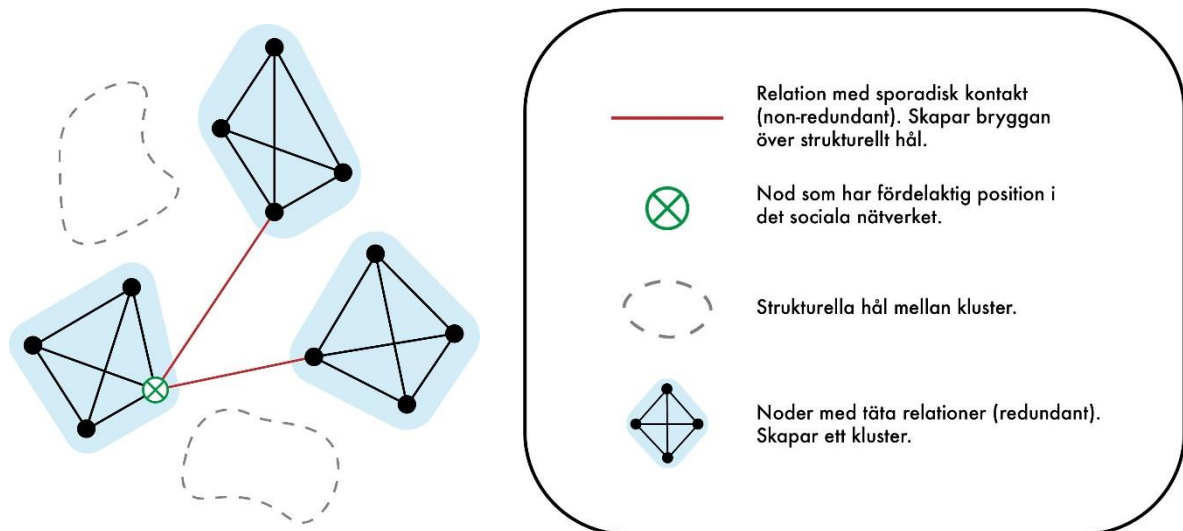
Det finns också en aspekt av tillit som kopplas till tradition. Traditioner kan man se som temporärt organiserade i relation till tid och rum, där det förgångna kan organisera framtiden (Giddens 1990). Giddens förklarar att traditioner kan förstås utifrån kopplingar till ritualer, vilket kan fungera likt en lugnande tröstekälla för utövaren, där Giddens sedan sammanfattar tradition som en trygghet, men också tillit till dåtida, nuvarande och framtida kontinuitet (ibid.).

3.2 Sociala nätverk, strukturella hål och socialt kapital

Ett sätt att förstå hur sociala interaktioner och människor i gruppering är strukturerade är genom att undersöka dessa via nätverksstrukturer (Engdahl & Larsson 2006). Nätverken kan se ut på olika sätt, men grundläggande består dessa av sådant som skulle kunna beskrivas som noder, länkar och flöden. Noderna representerar aktörer av olika slag, länkarna är kopplingen mellan dessa aktörer och flöden är det informationsutbyte som flödar mellan noderna (ibid.). Beroende på

hur tät relation som aktörerna har mellan varandra så är länkarna starka (nära kontakt) eller svaga (sporadisk kontakt). När flera aktörer med täta relationer är samlade kan man kalla grupperingen för ett kluster (se figur 1) (ibid.).

Figur 1. Ovanstående figur är framtagen av mig, och digitalt illustrerad av Sebastian Delgado, baserad på Burts (1992) förklaring av strukturella hål. I informationsrutan finns förklaring för vad varje del av figuren syftar till.

Ett steg djupare inom nätverksteorin är konceptet om strukturella hål, framtaget av sociologen Ronald Burt (1992). Kortfattat är strukturella hål det tomrum och den separation som finns mellan klustren i ett nätverk. Burt belyser skillnaden på relationerna som noderna (aktörerna) har mellan varandra, där redundant är relationer som består av nära kontakt och non-redundant relationer präglade av sporadisk kontakt (ibid.). I samband med att det strukturella hålet finns, kan vissa noder få en fördelaktig position i sitt sociala nätverk, när de har sporadisk kontakt till flera noder i andra kluster. Dessa (exempelvis som X i figur 1) skapar en överbyggning över det strukturella hål som separerat klustren dessförinnan. För att de övriga inom klustren ska få kontakt med personer i det andra klustren, behöver dessa eventuellt gå via exempelvis nod X, eftersom X då skapar överbyggningen och skapar ingången för kontakt till det andra klustren (Burt 1992).

För nod X som innehar positionen med kontakt till två, eller fler nätverk, uppstår alltså en fördelaktig position, eftersom noden i och med detta får unika möjligheter. Detta i form av information och kontroll, men även genom ökad möjlighet att ta fram och utveckla ”goda idéer”. I artikeln ”Structural holes and good ideas” (2004) skriver Burt om homogeniseringen (likriktningen) som kan förekomma inom

kluster med täta nätverk (nära kontakter) och att det är troligare att likhet i beteende och åsikter är mer förekommande inom klustren än mellan dessa. Noder som bryggjar över till andra nätverk, vilka alltså rör sig mellan klustren, får därmed ett bredare spektrum av information hämtat från andra kluster. Det vill säga, skulle informationen från överbryggande kluster komma till de övriga inom X egna kluster, kommer X troligen redan ha fått samma information före dessa, eftersom X skapat överbryggningen. Detta innebär, menar Burt, att personen (nod X) innehar ett övertag i nätverket genom möjligheten att kunna skapa sig ett bredare perspektiv, vilket kan resultera i att personen lättare kan upptäcka och utveckla bra idéer (ibid.).

Den andra möjligheten som nod X får är möjligheten att medla med informationen och på så sätt skapa vinning (Burt 1992). De strukturella hålen skapar nämligen entreprenöriella möjligheter som X kan välja att nyttja eller inte utifrån egen motivation. Burt (1992) menar dock att information från strukturella hål kan komma till en passiv person, men att kontroll bara kan ske genom aktivt handlande när personen sprider informationen. Detta påverkas i sin tur av motivationen som personen har bakom sitt handlande (ibid.). Han förklarar att en person vars möjligheter och värderingar inte är i linje med ett entreprenörmässigt beteende troligtvis inte kommer att agera, medan en person som lutar mot ett entreprenöriellt beteende är troligare att handla, eller ta möjligheten att skapa fördelar. Dock kommer nod X, oavsett motivation, antagligen inte handla om sannolikheten för framgång är låg. Kort sammanfattat kan ett sätt att använda positionen vara genom att förhandla fram värde eller lägga till vinning för senare vinst. En person som inte drivs av vinst kan i stället närma sig de entreprenörmässiga fördelarna för att personen får glädje av att föra samman individer och skapa värde. Burt (1992) beskriver dock att det inte handlar om hur positionen används och vem som får värde, utan vem som innehar positionen att kunna medla. Han förklarar också att personen som har den här mellanpositionen är likt en entreprenör, som får fördelar genom att vara mellan andra (ibid.).

Socialt kapital kan ses som en resurs i form av de sociala förbindelser en person har i sitt sociala nätverk, vilket fungerar likt ett kapital som går att dra fördel av om det skulle behövas (Broady 1991). Kopplat till begreppet socialt kapital, kan man se att noder som nod X, med många sporadiska kontakter, i högre grad kan skapa stort socialt kapital än personer med enbart nära kontakter (Burt 2004). Nod X sporadiska kontakter innebär alltså att X får ett mer utbrett nätverk eftersom hen blir den koppling som förenar flera nätverksstrukturer. Därmed får personen ett större socialt kapital än noderna som endast har nära kontakter, där alla har en relation till varandra, och som resultat av det, ett mindre utbrett kontaktnät (ibid.).

4 Bakgrund

Följande del kommer att presentera nödvändig bakgrundsinformation för ämnet. Definitionen av eldsjäl enligt tidigare källor och närliggande begrepp, kort om den problematik som berör eller kan ses i samband till eldsjälar. Samt kort information om Sveriges föreningsliv och en introduktion till Etehem.

4.1 Eldsjäl per definition, samhällsentreprenör och social entreprenör

Den aktör som texten huvudsakligen kommer fokusera på är eldsjälens, men för att ämnet ska kunna undersökas närmare är det nödvändigt att redogöra vad begreppet betyder och innefattar, samt vad en eldsjäl anses vara och göra enligt forskningslitteraturen.

Att finna forskning som beskriver eldsjälar kan vara en utmaning. När jag gjorde mina eftersökningar beskrevs oftast aktören (som kan tolkas som eldsjäl) i andra termer eller i mer generella ord. Det fanns dock en mängd litteratur där eldsjälens rent uttalat beskrivs. I von Rosens (2002) doktorsavhandling "När-demokrati" förklarar han att begreppet eldsjäl kommer från rikssvenskt språkbruk och i sin tur kan ses som en anpassning av en nationell diskurs för lokalt utvecklingsarbete. I boken "Eldsjälar, nätverk och lokal gemenskap" (2003) går det att läsa hur Bergström et al. beskriver eldsjälens som personer vilket känner starkt för något, och därmed arbetar ideellt utan att nödvändigtvis be om någon ekonomisk ersättning för sitt arbete. Vinsten, förklarar författarna, ses i stället i det som skapats för den ort där eldsjälens verkar. Forsberg (2003) skriver om eldsjälens i boken "Relationsbyggande för ekonomisk utveckling" i kapitlet "Att brinna för lokalt utvecklingsarbete". Hon förklarar att definitioner av eldsjälens inom lokalt utvecklingsarbete skiljer sig åt, men kortfattat kan man säga att hon själv anser eldsjälarna som visionärer, möjliggörare och att de ofta fungerar som 'spindeln i nätet'. De har förmågor som att omvandla tanke till handling, de ser till att projekt genomförs och de är bra på att lyckas få med andra i arbetet i förverkligande av idéer. Fler ord Forsberg använder för att beskriva eldsjälens är handlingskraftig,

orädd, påhittig och drivande. Hon förklarar också att personer som är engagerade i lokalt utvecklingsarbete för det mesta gör detta ideellt utanför sitt arbete (ibid.).

Då man talar om eldsjälar kan man också stöta på liknande begrepp, bland annat samhällsentreprenör och social entreprenör. Ordet samhällsentreprenör härstammar från 1980-talet och utvecklades ur diskursen kring samhällets betydelse och roll inom utvecklingsfrågor (von Friedrichs & Wincent 2014). Förutom att endast gå med vinst ansågs det att företag också skulle verka för lokal utveckling genom att exempelvis hjälpa till i arbetet att bevara landsbygdens småorter. Begreppet samhällsentreprenör har kvar rötter i den historiska kopplingen, men har utvecklats vidare sedan dess (ibid.). Sammanfattat är samhällsentreprenören en aktör som innehar ett samhällsengagemang sammankopplat med entreprenöriellt handlande. Aktören försöker komma fram med innovativa lösningar på samhällsproblem och försöker att utforska och använda möjligheter som kan ge upphov till socialt värde (ibid.).

Social entreprenör är ett ord som hämtats internationellt ur språk från de nordamerikanska länderna (Palmås 2008). Begreppet är direktöversatt från ordet social entrepreneur och social enterprise vilket leder till förvirring. Detta eftersom engelska språkets "social" översatt till svenska betyder "samhälleligt". Då man talar om "social" inom svenska språket så menar man delvis något annat (ibid.). Vad som syftas med den sociala entreprenören är att det är en företagare som startar och driver en verksamhet för sociala syften, men finansieras med affärsverksamhet (ibid.). Palmås (2008) förklarar att det också finns ett annat begrepp med härstamning från Europa, vilket är social ekonomi, ett ord som enligt honom beskrivits som kooperativ, föreningar och liknande anslutningar, vars syfte inte är ekonomisk vinst, utan främst allmännyttan, något som Palmås menar är närliggande till Sveriges tredje sektor och civilsamhället (ibid.). Palmås (2008) hävdar att det ur ett nordamerikanskt perspektiv finns en slags målbild att vilja skapa en ny sektor där civilt engagemang och företagande möts, medan det europeiska perspektivet snarare är att utveckla det som redan finns (ibid.). Han beskriver att det är viktigt att veta om bakgrunden till begreppen (social entreprenör och social ekonomi) då man talar om sociala entreprenörer eftersom begreppet social entreprenör dels kan syfta till en företagare med en verksamhet som gränsar mellan näringsliv och civilsamhälle, dels en eldsjäl som arbetar ideellt (ibid.).

Eldsjälen framstår som en aktör som definieras på många sätt. Sammanfattningsvis beskrivs det som en person med stort engagemang, som har en viktig roll, inte minst för lokalt utvecklingsarbete, som ser till att projekt blir genomförda och som inspirerar andra. Dessutom finns liknande begrepp, social- och

samhällsentreprenör. Dessa aktörer beskrivs på ett snarlikt sätt som eldsjälarna gör, men skiljer sig också genom att de rent uttalat faktiskt är entreprenörer.

4.2 En problematisering av eldsjälarna

Ett känt problem som ofta nämns då man talar om eldsjälarna är risken att de bränner ut sig själva (Forsberg 2003). Förutom att det blir problematiskt för den berörda personen finns det även risker för det projekt som eldsjälarna lagt sin tid och engagemang i. Forsberg (2003) beskriver denna sårbarhet i att de projekt och arbeten som eldsjälarna är med och driver, om eldsjälarnas roll fungerar väldigt centralt, faktiskt riskerar att lösas upp när aktören inte längre är aktiv. Forsberg påpekar även problemet med att eldsjälarna riskerar att bli utbrända genom att ta på sig för mycket arbete utan att få stöd av övriga delaktiga. Eller alternativt, att de andra medlemmarna inte orkar fortsätta att delta för att den eldsjäl som är drivande i verksamheten inte inkluderar resten av deltagarna, utan gör det mesta själv (ibid.).

Ett annat problem som Bergström et al. (2003) belyser är när samma människor återfinns i flera av de olika positionerna i ett samhälle. De berättar om exemplet att företagare sitter i varandras styrelser, något som kan bli problematiskt eftersom dessa kan bli beroende av varandra, samt får ett allt för kritiklöst förhållningssätt till varandra (ibid.). Med detta menas att det kan bli ett problem om ett viktigt beslut ska fattas och exempelvis företagarna måste ta hänsyn till varandras relationer och vilka intressen dessa har, som kan påverkas av beslutet, vilket skulle kunna resultera i att det blir ett kompromissat beslut (ibid.). Bergström et al. belyser dock att de inte vet om det är ett stort problem, men att det är något som bör tas i beaktande.

I ett kollektiv, vilket kan vara exempelvis någon typ av förening, är det ofta någon som står för ansvaret för att fungera likt en talesperson, generellt en person som är bra på att tala (von Friedrichs & Wincent 2014). Dessa personer är ofta i kontakt med den externa världen på olika sätt, vilket gör att de då fungerar just som talespersoner. Personerna, som kan vara eldsjälarna, hamnar dock i och med detta i centrum vilket gör att de också utsätts för social kontroll och granskning (von Rosen 2002). Forsberg (2003) skriver något liknande, att upplevelsen av stöd eller motstånd hos lokalbefolkningen, har mycket att göra med kopplingen till tjänstemän eller liknande i beslutande strukturer. Eldsjälarna blir likt en mellanhand som står för många kontakter, vilket kan inkludera dessa tjänstemän, och får därmed en ganska utsatt position (ibid.).

4.3 Svenskt föreningsliv i korthet

Sverige, men även Norden generellt, har sedan lång tid haft ett särpräglat föreningsliv. Något som utmärkt sig i form av kraftig demokratisk organisering och stark anslutningsgrad (Vogel et al. 2003). Vogel et al. (2003) berättar att föreningar bidrar till välfärden, fungerar som en viktig politisk resurs och är mötesplatser där invånarna kan skapa sociala relationer. Vidare förklarar han att föreningslivet formar socialt kapital som tar sig uttryck i samarbetsanda och tillit. Han förklarar också att föreningslivet har en viktig demokratisk funktion eftersom det tränar invånarna i ett demokratiskt deltagande, som att tillsammans fatta beslut, värdera och argumentera. Samt att det samlar och organiserar intressen av olika slag, som politiska, sociala och ekonomiska (ibid.). Åkmark (2003) förklarar också att folkrörelsen är en representativ demokrati där medlemmarna i föreningslivet blir representerade av andra, vilket kan fungera positivt, men som också kan ha brister eftersom medlemmarna inte alltid håller med om frontpersonens politik.

Föreningslivets starka närvaro och inflytande har dock börjat minska, vilket kan märkas i lägre aktivitet och medlemskap i de flesta föreningarna i Sverige (Vogel et al. 2003). Vogel et al. förklarar att bidragande orsaker för detta kan vara sådant som ökat medieutbud, den offentliga sektorns utbredning och ansvarsövertagande, samt en professionalisering av föreningarna där det är anställda personer som sköter det mesta arbetet, och medlemmarna fungerar mer likt konsumenter (ibid.). Enligt Vogel et al. så är det också färre personer som har förtroendeuppdrag men att dessa samtidigt lägger mer tid på sina uppdrag än tidigare (siffror från år 1992 jämfört med år 2000). Hos övriga medlemmar fanns det samtidigt inte något ökat engagemang inom föreningarna (ibid.). Det har också skett en individualisering av samhället vilket gjort att deltagande i föreningslivet kan ha fått en lägre prioritering och ses som mindre viktigt än tidigare, samt att individuellt politiskt agerande ser ut att ha ökat (ibid.). Cras (2017) skriver i sin doktorsavhandling om medborgarskap på landsbygden. Han förklarar att mycket av landsbygdens service och infrastruktur idag verkställs och sköts av just föreningsverksamhet. När det kommer till fråga om engagemang beskriver han hur motstånd skapar mer aktivitet än ett traditionellt föreningsliv. I hans avhandling handlar det exempelvis om en mindre ort där det ska ske en nedläggning av platsens sista mack. Han menar dock samtidigt att sådant här engagemang involverar ett lägre antal personer än de traditionella föreningsformerna som exempelvis idrottsföreningar. Cras förklarar också att det skiljer sig mellan orter där de vill bedriva bevarande av service och att alla inte har samma förutsättningar för sådan föreningsdrift. Han beskriver också att när arbeten är kopplade till lokala projektgrupper är därmed projektens genomförande beroende av de resurser och kompetenser som är sammankopplade till ett fåtal personer, vilket gör projekten sårbara, även när det är väl förankrade till platsen (ibid.).

5 Ett levande Etelhem

För att förstå eldsjälarnas inverkan för Etelhems lokalsamhälle är det nödvändigt att också förstå det sammanhang de verkar i. Det lokala engagemanget i Etelhem uppfattas generellt som aktivt, vilket utmärkelsen Årets socken 2022, som bygden blev tilldelat av organisationen Hela Sverige ska leva, blir likt ett intyg på (Hela Sverige ska leva 2021). Följande kapitel kommer att presentera en överblick av hur det lokala engagemanget kan se ut och organiseras i bygden.

5.1 En introduktion till Etelhem

Lokaliserat på södra Gotlands inland, cirka fyra mil söder om Visby, finner man Etelhem (Etelhem socken u.å.) Ett samhälle drygt 46,61 kvadratkilometer stort, med cirka 300 invånare (Etelhem socken u.å.; Wikipedia 2022). Tidigare var här ett järnvägssamhälle med en egen station, fram till början på 1960-talet (Region Gotland 2017).

Etelhem har dock förändrats mycket det senaste hundra åren. En av uppsatsens informanter, Torleif som är uppvuxen i Etelhem, förklarade att det i början av och till mitten utav 1900-talet, var kantat med hantverksyrken längst bygdens bygata. Exempelvis modist, smedja, skraddare, men också krukmakerier. Han berättade att det också fanns servicepunkter, som bland annat hotellet i anslutning till järnvägen och telefonväxel. Senare under andra halvan av 1900-talet fanns sådant som kiosk, affärer och skola. Idag är mycket av den tidigare servicen avvecklad, men några platser finns kvar. Det finns tre krukmakerier: Etelhems krukmakeri, Tallås krukmakeri och Larsson och Larsson keramik och textil (Keramikrundan u.å.). Det finns även bergtäkt i bygden, samt en verksamhet som sköter reparation av olika typer av maskiner (Gotlands Åkericentral u.å.: Maskin och Marinteknik u.å.). Sedan finns det också två sjöar i socknen: Sigvalde träsk och Hageby träsk, där Sigvalde även har en badplats (Guteinfo u.å.). Det finns sedan ett lokalt gym kallat Gymbodi, och cirka 100 meter från Etelhems krukmakeri finner man Etelhems bygdegård, en central punkt för de sociala sammanhangen i bygden (Bygdegårdarnas riksförbund u.å.).

Byn har också ett vackert änge med stor växtlighet som heter Kyrkängen, vilket även avslöjar förekomsten av Etelhems kyrka (Guteinfo u.å.). En kyrka som dessutom fungerar som ett uttryck för bygdens historia då den är från tidigt 1200-tal. Historien gör sig också närvarande eftersom socknen är en plats där man funnit endel fornyfynd (Gadd 1956), och en annan mindre plats där lokalborna själva bevarar historia samt samlar äldre föremål, är det hembygdsmuseum som står i den gamla järnvägsparken, i form av en rödmålad liten bod (Etelhems socken u.å.).

5.2 Knutpunkter i Etelhem: Sigvalde träsk, bygdegården och Etelhems krukmakeri

Under fältarbetet framkom tre platser i bygden tydligt som knutpunkter för invånarna, dessa var Sigvalde Träsk, bygdegården och Etelhems krukmakeri. Förutom att vara en av dessa knutpunkter, så är också Sigvalde träsk Gotlands djupaste insjö (Berglund et al. 2022). Här har personer lärt sig simma på simskola, det fungerar som en samlingspunkt för bekanta, det är en plats för aktivitet och idrott men det är också en plats för att njuta, såväl sommar som vinter av det som platsen har att erbjuda (ibid.). Här finns, förutom sjön och badplatsen också motionsspår, vilket under vintertid även har möjlighet att användas som skidspår om vädret tillåter det och fiskekort går att lösa för att kunna fiska. Sjön besöks nu som då flitigt av lokalbor, men även personer från längre avstånd under sommarsäsongens badtider då algbloomningen breder ut längs stränderna till Östersjön (ibid.).

Bygdegården i Etelhem finner man ganska centralt i bygden och består av ett ganska stort rödmålat trähus. Inuti finns bland annat en större sal, omgiven av bord och stolar där 150 personer får plats att sitta (Bygdegårdarnas riksförbund u.å.). Här finns kök, diskrum och vedugn som utgör den grundläggande värmekällan för byggnaden (Berglund et al. 2022). Men det finns också en scen, samt filmduk och projektor (Bygdegårdarnas riksförbund u.å.). I bygdegården är det aktiviteter för jämnar och där ska det ske cirka 300 aktiviteter om året (Berglund et al. 2022). Det var något även jag, under rundturen med Ola, märkte av när jag gick in i bygdegården och där möttes av människor som höll på att ställa undan saker efter pensionärsdansen som nyss ägt rum. Utifrån samtalen med informanterna framkom det också hur platsen är ett centralt utrymme för aktiviteter, fester och evenemang, såväl som en samlingspunkt för bygdens föreningar.

I Etelhem finns det också, som tidigare nämnt, tre krukmakerier, trots byns ringa storlek till yta och invånarantal. Etelhems krukmakeri är det äldsta av dessa och har funnits sedan 1889 då det startades av krukmakaren Olof Axel Nilsson (af

Geijerstam 2020). Än idag är verksamheten aktiv, men ser lite annorlunda ut än förr. Huset som det först tillverkades keramik i fyller idag i stället funktionen som bostadshus för sommaranställda. Det som en gång var ett stall är idag i stället huvudpunkten för verksamheten, där man finner butik och restaurang. I en liten röd stuga på gården hålls prova-på-drejningen som också idag finns som ett koncept för besökaren. Under sommarsäsongen är här fullt med liv då platsen lockar ett stort antal turister (ibid.).

5.3 Föreningarna

Etelhems sociala nätverk bygger bland annat på ett flertal föreningar. I nedanstående figur presenteras föreningarna kort och vad dessa har för syfte.

Sockenkommittén	Sockenkommittén kan beskrivas som samlingspunkten för de övriga föreningarna i bygden men som organisatoriskt ligger under hembygdsföreningen. Baserat på information från informanterna består sockenkommittén av 1-2 representanter från varje föreningsstyrelse. Styrelserna som ingår är från hembygdsföreningen (inklusive sockenkommittén), Bygdegårdsföreningen, Idrottsföreningen, Fiberföreningen, Lantbrukarnas riksförbund (LRF) och Sockenkyrkorådet (Etelhem socken u.å.).
Bygdegårdsföreningen	Bygdegårdsföreningen ansvarar för underhållet av bygdegården, samt "Ången" i bygden (Bygdegårdarnas riksförbund u.å.).
Hembygdsföreningen	Hembygdsföreningen har i uppgift att ta hand om underhållet av Sigvalde träsk samt Hageby vandringsled. Förutom detta anordnar även föreningen aktiviteter och äger hembygds museet där det finns äldre föremål samlade från bygden (Etelhem socken u.å.).
Idrottsföreningen	Idrottsföreningen sköter om Etelhems gym vid namn Gymbodi, samt anordnar diverse idrottsaktiviteter som sker i bygden (Etelhem socken u.å.).
Etelhems LRF-avdelning	Förening i Etelhem som är kopplad till Lantbrukarnas riksförbund (LRF).
Etelhems fiberförening	En förening som bildats med ändamål att förse Etelhemsborna med fiberanslutning (Etelhems fiberförening 2011).
Sockenkyrkorådet	Etelhems sockenkyrkoråd. Inom sockenkyrkorådet finns bland annat den kommitté som har uppgiften att fördela avkastningen från Alma Bobergs fond till skolelever i Etelhems socken, från grundskola till gymnasium (Etelhem socken u.å.).

Figur 2. Bild framställd baserad på studiens empiri och digitala källor som visar en sammanställning av Etelhems föreningar och vad dessa gör i korthet.

5.4 Bergtäkten och Alma Bobergs fond

Under fältarbetet var det två element som jag ansåg utmärkte sig som bidragande ekonomiska faktorer för bygden. Det var dels bergtäkten belägen i Etelhem, dels fonden kallad Alma Bobergs fond.

Bergtäkten var först inget som bidrog med ekonomiskt kapital för bygden. Informanten Ola berättade att det egentligen började med en fråga som en man som körde slaktransport ställde. Transportören frågade om bergtäkten var något socknen fick några pengar för, om det exempelvis fick några öre för varje ton eller kilo. Så fungerade det inte under den tiden, men frågan sådde ett frö. Ola berättade vidare att det var under hemfärden från ett möte i norra Gotland som diskussioner började kring huruvida det inte kunde vara en idé. Efter detta initierades kontakt och förhandling för att försöka få igenom att socknen skulle kunna få några öre per ton, något som senare gav resultat. Som konsekvens av detta har bergtäkten kommit att bidra med positiva effekter för bygden eftersom det nu finns tillgångar för Etelhem att använda i utvecklingen av bygden och verkställande av projekt och idéer. Ola påpekar dock att det finns en viss press i att ta hand om kapitalet, han vill att alla i socknen ska känna sig sedda och få ta del av fördelningen så att det blir rättvist. Ett sätt där detta görs är genom sockenkommittén där alla föreningarnas representanter träffas och tillsammans kan diskutera kring vad pengarna ska gå till.

Två av informanterna, Mia och Pia, är insatta i Alma Bobergs fond. Bakgrunden till fonden är att det förr bodde en ensamstående lärarinna vid namn Alma Boberg i Etelhem. När hon avled på 1940-talet testamenterade hon sin kvarlåtenskap för Etelhems barn och deras studier. I början låg den testamenterade summan på cirka 27 000 kr, vilket sedan dess har legat i fonder och vuxit till ett värde på flera miljoner. Det är avkastningen på detta som numera betalas ut varje år till bygdens barn, från grundskolan till gymnasiet. Under gymnasiet kan även de som väljer att studera någon annanstans fortfarande få pengar så länge de är folkbokförda i Etelhem. Pengarna i sig förvaltas av regionen men det är stiftelsen, vilket är kopplat till sockenkyrkorådet och består av tre personer, som administrerar och ser till att fördela summan till socknens barn. Just nu är två av dessa administratörer Mia och Pia. Mia berättade för mig att det förut fungerade på så sätt att administrationen sökte medlen åt barnen, men sedan GDPR (General data protection regulation) så begär de i stället en ansökan av alla föräldrar. Alla barn, som har skickat in en ansökan, får en summa pengar. Sedan ser administrationen också till betyg eller hur väl personen har lyckats, där några barn premieras och får en extra summa. Det poängteras dock noga att ordet "lyckas" inte enbart syftar till höga betyg. Mia förklarar att det också kan vara elever som har kämpat utifrån sina egna förutsättningar. Hon ger exempel på att det kan vara barn som har haft olika diagnoser men som har arbetat utifrån sina egna förutsättningar betydligt mer än någon som har det lätt i skolan. Pia lyfter också samma sak. Det kan vara att man är en bra kompis, eller att någon premieras för att den har bra studieresultat eller har lyft sig från ett år till ett annat. Sedan ser de också till att fördela så att elever i högstadiet och gymnasium får lite mer pengar eftersom behovet av ekonomiska medel är större för dem.

5.5 Kollektiv brainstorming: insamlandet och arbetet med idéer

Ett vanligt talesätt är att man ska slå sina kloka huvuden ihop. För det mesta brukar infallsvinklar och samarbeten mellan flera människor kunna bidra med intressanta resultat. Så hur gör invånarna i Etelhem när de har en idé kring något som handlar om bygdens utveckling?

Torleif, som har växt upp i Etelhem, berättar att just detta har utvecklats mycket: “Nej men jag tycker att det har blivit väldigt mycket bättre med förändring, att folk är mer öppna för förändring, för nya idéer och tankar (...) det var mycket svårare innan.” Han förklarar att han tror att ekonomi spelar stor roll då man ska arbeta med en bygd. Etelhem, säger han, har en ganska bra ekonomi om man jämför med många andra bygder. Om man är i en bygd där ekonomin är sämre så blir det tråkigare om man sitter i en grupp eller förening där det inte går att göra saker på grund av att det inte finns pengar. Finns det pengar så blir det mycket mer kreativt och det händer någonting, menar han. Torleif själv, när jag frågar vad han gör om han har en idé och hur han då använder sitt kontaktnät, svarar att han pratar med någon som sitter i styrelsen, exempelvis Ola, eller någon i byn där han tänker ‘han kanske kan det här.’ Mia svarar också likt detta, att man frågar någon annan. Hon förklarar att de i föreningslivet också försöker visa att det är okej att lämna in förslag till sockenkommittén och att man får återkoppling på dessa idéer. Men hon poängterar att folk såklart måste veta om att det går och därför försöker de ibland skicka ut budskapet till invånarna att den möjligheten finns. Pia berättar också att ett annat sätt som de har försökt få in förslag på, är genom en brevlåda som de har satt upp någon gång under festligheter där det har gått att lämna in sina idéer.

Pia berättar också, precis som Mia, att man för det mesta sitter tillsammans och diskuterar olika idéer i sockenkommittén. Där försöker man komma överens om vilka förslag som man vill gå vidare med. Att de frågar efter invånarnas förslag är just för att kunna tillgodogöra Etelhemsborna och komma fram till vad bygdens gemensamma pengar ska gå till. Ju fler som känner sig delaktiga, desto bättre blir det, menar Pia. Det är också olika människor från hela byn som kommer med idéer, både fastboende och sommargotlänningar. Pia gav några exempel på idéer som de har arbetat med, där ett var det boulebanorna som har byggts och ett annat då en person föreslog att de skulle göra en vandringsled runt Hageby träsk:

“(...) då bara bestämde vi, vi ses en lördag och ta med röjsågar och motorsågar’ och sen var vi liksom ett 25-tal som gick och verkligen röjde så att det gick att gå. Sen grillade vi korv och så där. (...) så kom vi på att vi ska ha en folder som beskriver stället och naturen och vilka djur som finns här. Så fick jag till uppgift att översätta den till engelska, så den finns på engelska. Man kan låna den i en liten låda där och man kan också köpa den om man swishar en peng. Så

det börjar ofta hemma vid köksbordet och sen så tar man det på det där mötet (sockenkommittén)”.

Mia framhäver dock att när det kommer till arbetet med idéerna så är det viktigt att väga in frågan om underhåll och ha ett kontinuitetstänk för det som implementeras. Hon berättar att det kommer in väldigt mycket förslag och idéer, men att det måste finnas en långsiktig plan. Det är en sak, säger hon, om det handlar om exempelvis en konsert. Det är något som sker och sen är det inget mer med det, om man inte väljer att göra det igen. Andra saker som en lekpark eller Sigvaldebadet kräver underhållning. Hon förklarar att man ska orka med det också, att man ska ha en plan för vem som är ansvarig och hur man exempelvis ska kunna garantera att det håller i alla fall i tio år. Det kan vara jättekul att hoppa på projekt, säger hon, men att det inte blir bra om det sen bara står. När Etelhem blev årets socken fick de dock pausa förslagen de hade fått in, eftersom de behövde fokusera på sakerna som skulle göras året 2022 i och med utmärkelsen. Men alla förslag finns kvar, berättade Mia. Hon tycker att alla idéer ska ges en chans och att man ska återkoppla kring vad tankarna med förslagen var och hur man kan gå vidare med dessa. Dock att man också ställer frågor kring hur olika personer kan hjälpa till att exempelvis sköta årlig besiktning, så att inte föreningarna får för många saker att förvalta. För då, förklarar hon, kanske personerna som sitter i styrelserna inte orkar till slut.

5.6 Man är stolt över sin socken: Att samarbeta och bidra med det man har

När jag pratade med Mia om att jag uppfattar det som att de sociala nätverken i bygden är bra på att samla olika kompetenser och resurser, så svarar hon att det är där som sockenkommittén blir viktig, som en samlingspunkt. För det verkade just som så, att förmågan till mobilisering och samarbete var en framgångsrik fungerande aspekt. Det uppfattades som att det fanns en generell anda hos lokalborna i form av en villighet att hjälpa till, bara frågan ställdes. Sedan också möjligheten att kunna ta vara på resurser och kompetens genom att gemene man delar med sig av det man kan. Ola, som engagerade sig mycket i processen att förse byn med fiber, berättade om arbetet för mig och i hans berättelse framkom en del saker som man skulle kunna se som exempel på detta:

“Den (fiberföreningen) bildades väl ett-, ett och ett halvt år innan själva grävningstart. Vi gick igenom allihopa, började med att ta reda på vem av oss som ville vara med. Det var väl ett problem i början att få in engagerade. Vi hade möten uppe i bygdegården med jättemycket folk i början som kom och ville vara med och var intresserade. Sen när det väl blev grävstart då var det ju planerat, så då var det ju fokus på det. Och allt, vi ställde upp, och röjde före så att grävningen blev mycket billigare. Det gick snabbare än vi hade räknat med och allting flöt på jättebra. (...) Så det är tack vare att alla var engagerade och titta på kartor och såg hur det skulle

gå sträckningar och hur allting skulle vara. (...) Alla tyckte det var kul att hjälpa till och det brukar alltid vara belöning med någon mat eller någonting. Efter grillade man korv, hamburgare och pratade. (...) men det här med att plocka olika personer i den styrelsen, det tyckte jag var intressant och få tag i de här som var vassa på vissa saker, som ekonomi, juridik, pressen. Det är en som har jobbat i aktuellt i många år. Han har varit ansvarig för all press och fotografering (under grävningen), han var jätteduktig på det. Han dokumenterade. (...) Vi var så himla glada att han sa ja. Han var en sådan person som man aldrig såg, han dök upp någon gång ibland, så man visste vem han var. Sen knackade vi på. 'Jodå', han kunde vara med, sa han."

I citatet kan man läsa om hur de lyckades samla sig, ta kontakt med personer som hade kompetens inom vissa områden och hur man hjälptes åt att förbereda och planera för en enklare och billigare grävprocess. Belöningen i det hela, förutom fibern, blev gemensamma stunder där de kunde pausa, äta och prata, men också lära känna andra människor. Ola berättade att han själv kom i kontakt med många personer just genom arbetet med fibern.

Ett bra exempel där man har gått ihop, kanske inte i grundorsak för att gagna just bygden, utan för att hjälpa varandra, vilket i sin tur förvisso kan generera något positivt för socknen, är det ekonomiska samarbete som de tre keramikerna i Etelhem har, med tre andra keramikere i grannbyarna. Tillsammans har det skapats ett samarbete som kallas för 'Keramikrundan'. Knutte, keramikern som har Larsson och Larsson keramik och textil tillsammans med sin fru Eva, berättar att det var någon av keramikerna som kom med idén att de skulle ha en gemensam marknadsföring. Det är lätt att tro att det ska råda konkurrens när det finns flera verksamheter av samma slag i ett litet samhälle som Etelhem, men så är inte fallet. I stället är relationen mellan keramikerna som kollegor och vänner. Anette, krukmakaren som har Tallås krukmakeri, berättar om hur hon ser på samarbetet:

"Vi har startat en runda, Keramikrundan (...) det gör jättemycket. Folk kommer även norrifrån som aldrig åkt söderut (på Gotland), som kommer hit och åker keramikrundan. (...) vi är sex stycken, som har den här rundan ihop och man kan inte söka till våran runda och fråga 'får jag var medlem' eller något, utan det är bara vi sex stycken kompisar och kollegor som skicka kunder till varandra. (...) det är jättekul faktiskt. Det är jättemånga som hittar oss tack vare det också och Torleif har ju ett jättegammalt krukmakeri, han har ju funnits jättelänge men det är faktiskt folk som hittar till honom också. (...) vi har ju så olika stil allihop (...) man (kunden) kan komma in till mig och så säger de: 'ah här var det ju okej, då går vi' och så gör de vägen någon annanstans. Eller så gör de vägen hos mig och så tycker de att 'ja men det andra, det var ju inte så mycket att ha, men här var det fint'. (...) så det blir roligt också att ha den här keramikrundan ihop. Då blir vi ju inte de här konkurrenterna. (...) Utan vi blir kollegor."

Knutte berättar att det är väldigt trevligt att ha samarbetet. De träffas, fikar, diskuterar annonser och andra saker. Förutom att det inte råder konkurrens eftersom de har samarbetet, men också är vänner, belyser Knutte att de också har så olika stilar på sina produkter. Eva, som gör textil i samma verksamhet tillägger att det har blivit väldigt kul med rundan för besökaren. Det blir ungefär en halvdag, lagom

att åka runt, berättar hon. Knutte berättar också att de exempelvis har kunnat sätta upp några skyltar, där Torleif har varit drivande och pratat med regionen för att de ska kunna få göra detta.

En annan aspekt på när invånarna har dragit nytta av varandras kompetenser är för arbetet med sockenboken. På mötet där jag fick närvara så observerade jag hur de gick igenom kapitlen som hade skrivits dithills. Det framkom att de flesta kapitlen var uppdelade och skrivna av människor från byn med extra kunskap om det specifika ämnet för kapitlet som de skrev. Ett kapitel om bygdens historia var exempelvis skrivet av en person som är arkeolog. Hade de inte yrkeskunskap så hade de kanske vetskap om en viss plats eller relevant intresse. Pia är en av dessa personer som ska bidra till boken och när jag pratade med henne förklarade jag att min förståelse av detta var att man skriver kapitlen för att man vill bidra, rent ideellt och att det verkar finnas en stark villighet att hjälpa till, varav Pia svarade att det är så det är och tillade: "Man är väldigt stolt över sin socken, så är det verkligen".

5.7 Årets socken 2022, event och aktiviteter

Som tidigare nämnt fick Etelhem utmärkelsen "Årets socken 2022" av organisationen Hela Sverige ska leva och en grundläggande orsak till detta var det utvecklingsarbete som lokalborna gjort med badet i Sigvalde träsk då ansvaret togs över från regionen. Enligt organisationen så var det, förutom en social satsning, också en miljöinsats eftersom det skapar en möjlighet för gotlänningar att kunna bada då algblomningen breder ut sig längs öns kuster (Hela Sverige ska leva 2021).

Enligt informanternas utsagor var år 2022 ett fullspäckt år. I samband med att de fick utmärkelsen sattes en idégrupp ihop i Etelhem, i syfte att samla idéer för vad man ville göra under det aktuella året. Sedan fördelades ansvaret över det som skulle göras. Pia berättade att det gjorde flertalet evenemang och festligheter i syfte att belysa och välkomna människor till socknen. Bland annat så var ett av dessa evenemang en konsert med den gotländska gruppen Smaklösa som ägde rum i bygdens bergtäkt. Detta var bland annat genomförbart då ett av företagen som är verksamma i bergtäkten är ett privat företag. Det blev därmed lättare att samarbeta med och tillfråga företagets ägare om att kunna genomföra konserten på platsen. Mia berättade också att företagsägaren skapade förutsättningar för fler människor att kunna närvara:

"(...) han tog inte något betalt utan i stället gjorde han så att han hade ett evenemang för sina medarbetare. Så han betalade biljetter för samtliga medarbetare som ville gå på konserten och då blir jag så här: oj, det var ju jätteschysst, för då kom det några 100 personer extra. 'Egentligen hade du kunnat kräva det för att vi ska få göra det här'. Men nej, han ville att det

händer någonting i Etelhem och det blev häftigt med konsert. Det blev ändå 1300 personer på den där konserten.”

Det var också mycket arbete och samarbete som krävdes för arrangemanget. Mia berättade vidare att det anordnades med matställen där Torleif exempelvis hade med pizzabitar. Det gjordes också möjligt för att få alkoholtillstånd. Sedan var det mycket tänk kring säkerhet. Mia förklarade hur tankegångarna gick:

“(…) ‘kan man göra det? Tänk om det händer en olycka?’ Men bara man tydliggör det för den som är innehavare av brottet om säkerhetsrisker, och där fick vi ju spärra av för det är ju det här med fallrisk och sådant. Så var vi jättemycket funktionärer. Visst, det kan alltid hända saker men ska det också hindra om du vågar göra någonting?”

Förutom det arrangemang som skedde under Årets socken-året finns det evenemang som vanligtvis sker i Etelhem. Informanterna berättar att de brukar anordna festligheter som sommarfest, höstfest, augustifest, julbord och midsommarfirande. Eller exempelvis evenemanget kallat Guldkottegalan vilket liknar en slags filmfestival. I följande citat berättar Ingela, som har fritidshus i Etelhem, om festerna och aktiviteterna i bygden:

”(…) om man säger årligt återkommande så är det ju en vårfest, den kommer ungefär vid påsk, det är en stor vårfest och den är där uppe i bygdegården. Sen är det alltid ett midsommarfirande nere i järnvägsparken som den heter. Då reser man midsommarstången tillsammans och har med sig kaffekorgar och sådant, och det dansas lite runt stången, så där klassiskt. Sen i augusti är det alltid en fest med dans. Då tar man dit ett dansband och sätter upp en dansbana, så har man ett tält som man alltid har och så är det mat, dryck, dans och tjoferi. Det är liksom en augustifest, den är trevlig. Alla kommer dit nästan (Etelhemsbor). (...) Sen har man ju alltid en höstfest och ett julbord (...) och sen har det kommit till lite andra aktiviteter också. Det är ju mycket som händer runt Sigvalde och de här spåren där uppe. Så det finns ju mycket idrottsevenemang också som pågår, det är orienteringar och det är andra små tävlingar och sådant där som sker.”

När det kommer till aktiviteter i bygden kan det handla om sådant som idrottsaktiviteter, pensionärsdans eller linedance. Det två sistnämnda sker i bygdegården och på den platsen händer det saker hela tiden, berättade Pia och Ia till att Etelhem faktiskt har Sveriges mest uthyrda bygdegård. Linedancen verkade särskilt uppskattad bland personerna som jag intervjuade och var en aktivitet som återkommande kom till tals. Linedance är en dansform där deltagarna dansar bredvid, eller mot varandra i linjer och gör synkroniserade steg tillsammans. Ofta till musik som går i countrymusikens genre (Oxford learner's dictionaries u.å.). Anette berättade att hon var den som startade linedance-gruppen i bygden, något Mia, som fortfarande deltar i aktiviteten, också berättade. Mia förklarade att man förut dansade i Hemse, en plats som inte ligger så långt bort från Etelhem, eller i Västerhejde, vilket hon beskriver som en metropol för linedance på Gotland. Mia beskrev vidare att Anette en dag hade sagt att det var folk i byn som åkte till Hemse

och därför tog upp förslaget om man inte kunde börja hålla aktiviteten även i Etelhem, vilket resulterade i att Anette så småningom startade gruppen. Anette dansar själv inte längre men aktiviteten lever på och många uppskattar den. Bland annat Mia och Pia. Mia berättar att det är roligt också eftersom det är en sådan blandad grupp, den yngsta är i 25-årsåldern och den äldsta har varit runt 75 år. Under coronapandemin fanns det dock en risk att aktiviteter som denna hade kunnat försvinna, men gruppen lyckades hitta en lösning som visade sig fungera bra, vilket var genom kommunikation. Mia, som var väldigt drivande då, berättar att de var glada att de hade dansen under den perioden för att kunna träffa varandra men att de såklart anpassade det.

”(...) Vi fortsatte dansandet i stort sett hela pandemin. Men när man bara fick vara fem eller åtta så var vi bara det. Då hade vi en messengergrupp och så frågade vi ‘vilka vill komma idag?’, och så fick man alternera, så vi var bara det antalet man fick vara.”

5.8 Sammanfattning och diskussion av kapitel 5

Etelhem är ett lokalsamhälle som har en del förutsättningar, vilka genererar positiva effekter för bygden och dess engagemang. Intäkterna från bergtäkten är en bidragande källa till att bygdens föreningar kan arbeta med och genomföra projekt och idéer. Kanske att detta också, kopplat till det Torleif tog upp, kan fungera som en drivande faktor för föreningslivets engagerade? Detta eftersom de vet om att det finns ekonomiska medel som underlättar eller gör utvecklingsarbetet möjligt, i stället för att projekten endast stannar vid att vara framtidsplaner och idéer. En reflektion på detta skulle kunna vara att det finns tillit till att framtida projekt är möjliga eftersom de vet att ekonomiska medel kommer att finnas (Giddens 1990). Det finns alltså en vetskap om att detta är realitet och att det finns möjlighet att omsätta tanke till verklighet. Detta är något som också kan skapa en känsla av delaktighet hos invånarna och att de kan vara med och bidra till utformningen av sin hemplats, både fysiskt och socialt. Dock betyder inte en källa till intäkter automatiskt att alla har möjlighet att ta del av detta. Bygdens föreningar verkar emellertid ha funnit en sorts demokratisk funktion för att göra detta genom sockenkommittén, genom att de tillsammans går igenom vilka idéer och projekt som pengarna ska gå till på sockenkommitténs möten. Där de dessutom försöker se till att alla i Etelhem får vara med och påverka eftersom de uppmuntrar övriga lokalbor att lämna in sina förslag på olika sätt.

Mia lyfte också vikten av att alla idéer ska prövas på samma premisser. Hon berättade vidare att det även behövs reflektioner kring kontinuitet för att projekten som genomförs ska hålla ett tag in i framtiden. Ett sätt hon ser att man gör detta på är att se till att ansvaret blir fördelat på ett bra sätt så att allt inte hamnar på

styrelserna och föreningarna eftersom det riskerar att bli för mycket, vilket kan resultera i att det föreningsaktiva personerna till slut inte orkar och slutar att engagera sig. Den reflektionen påminner mig om det Vogel et al. (2003) beskrev som togs upp i uppsatsens bakgrund, om Sveriges föreningsliv. Det vill säga, att det är färre som har förtroendeuppdrag i föreningslivet nu än förr, men att dessa samtidigt lägger mer tid. Även Forsberg (2003) förstärker detta påstående, när hon beskriver att väldigt engagerade personer som eldsjälar, riskerar att bränna ut sig om dessa tar på sig för mycket utan stöd av andra delaktiga. För att föreningslivet ska fortsätta att fungera krävs en bra fördelning för att enskilda personer inte ska bli allt för belastade. Samtidigt som det är positivt att ha ett öppet sinne för att våga genomföra idéer. Detta för att utvecklingsarbetet ska bli givande och att så många som möjligt ska känna sig delaktiga i lokalsamhället.

Den andra finansiella faktorn som bygden har till godo är Alma Bobergs fond som finns till för socknens barn. Här skulle jag vilja gå tillbaka till begreppet tillit (Giddens 1990). I grunden verkar det ha funnits en tillit till Etelhems lokalsamhälle hos Alma Boberg som testamenterade sina kvarlåtenskaper till bygdens barn. Sedan finns även idag tillit till de sittande administrativa personerna som ser till att fördela summan. Det går också att reflektera över vilken påverkan detta har för de personer som växer upp i bygden, där stiftelsen och bidragen skulle kunna vara en förtroendebyggande grund för lokalsamhället och dess sociala nätverk. Det vill säga att man känner att hembygden värnar om och stöttar sina invånare (ibid.).

Min reflektion är också att invånarna är bra på att mobilisera och ta vara på de resurser och kompetenser som finns i lokalsamhällets nätverk. Detta verkar dessutom för det mesta ske ideellt. Som att folk bidrar med skrivna kapitel till sockenboken för att, som Pia uttryckte det, man är stolt över bygden. Återigen, med fokus på tillit, kanske det är en av faktorerna som gör att invånarna vågar bidra med sin kompetens och sina resurser, samt tid och energi. Eftersom det finns förtroende för att invånarnas engagemang bidrar till något värdefullt för hela lokalsamhället, och används på ett positivt sätt (Giddens 1990). Förutom detta så händer också något annat under projekten, det uppstår rum för sociala sammanhang. Exempelvis så slutade både arbetet med fibern och Hagebyleden med grillning och umgänge, deltagarna emellan. Det skapas alltså tillfälle för invånarna att utveckla nya eller närmare relationer med de andra medlemmarna i bygdens lokalsamhälle, vilket eventuellt bidrar till att stärka bygdens gemenskap generellt. Detta påminner mig om vad Giddens (1990) beskrev om modernitet. Kanske är det så att vissa landsbygdssamhällen fortfarande fungerar på det sätt som Giddens beskriver som förmodernt. Han menade att förmoderna samhällen hade lokala miljöer som byggde på kluster av tätt sammankopplade sociala relationer och som fick stabilitet i ett begränsat utrymme (ibid.). När Etelhems invånare träffas under projekten, men

också under aktiviteter och engagemang inom föreningsliv, så byggs eller utvecklas de sociala relationerna mellan invånarna, där dessa dessutom omges av en stabilitet av ett mindre utrymme i form av den mindre bygd som Etelhem utgör. De uppbyggda och utvecklade klustren som skapas, stött av stabiliteten av en begränsad plats, kanske kan vara en av de bidragande orsakerna till att det är ett levande Etelhem.

Krukmakarna har också det gemensamma samarbetet i Keramikrundan. I stället för att konkurrera så fungerar de som kollegor och hjälps åt genom att tillsammans diskutera kring saker, eller skickar kunder till varandra. Jag tror att krukmakarna också tillsammans synliggör byn, när de gör reklam för sina verksamheter och lockar turister för sin runda och att detta hjälper lokalsamhället i stort att bli sett och att få betydelse externt. Hade krukmakarna rivaliserat med varandra hade det eventuellt kunnat resultera i att verksamheterna till slut konkurrerade ut varandra. Detta tror jag även hade varit till nackdel för hela bygden eftersom krukmakerierna verkar bygga upp en viss del av Etelhems identitet som samhälle. Här är också en reflektion som går att anknyta till perspektiven på tillit. Det finns en stark tillit mellan krukmakarna, uppbyggt på deras personliga relationer mellan varandra. Något som Giddens (1990) beskriver som vanligt i ett förmodernt samhälle. En tanke jag har är att om krukmakarna inte samarbetat, utan arbetat emot varandra, hade det kanske kunnat påverka tilliten dem emellan, och eventuellt inom andra delar av det sociala nätverket.

Att Etelhem skulle ha en konsert i en bergtäkt när det är en så pass liten by på landsbygden var oväntat. Det är något som kräver energi, planering och resurser. Det fanns flera faktorer som jag tror bidrog till att detta var möjligt. Först var det, ett faktum att ett av företagen i bergtäkten tillhörde ett privat företag. Något som nog möjliggjorde ett bredare utrymme att kunna ta sådana val, det vill säga, att tillåta en konsert i deras bergtäkt. Sedan att företagsägaren också hade en sådan välvilja för att låta evenemanget vara där, samt bjöd in sina medarbetare att gå på konserten så att fler personer kunde närvara på eventet. Sedan tror jag också att det handlade om föreningarna och invånarnas förmåga att samarbeta och bidra med kompetens och resurser. Det fanns flera exempel på detta, vissa ställde upp som funktionärer, Torleif sålde pizzabitar och folk i föreningarna satt ideellt i möten och planerade. Sedan handlar det också om ett mod att våga genomföra projektet trots, att det fanns säkerhetsrisker att ta i beaktning, men att man med tydlighet och noga planering ändå vågade genomföra detta för att skapa ett givande event för bygden. Reflektionen fungerar bra som ytterligare exempel på tilliten i bygden, med tanke på konserten i bergtäkten som innebar en del risker. Giddens (1990) har förklarat att tillit är relaterat till risk, eftersom tillit finns när det också finns en medvetenhet om risk. Det skulle kunna tolkas som att företagsägaren vågar låta konserten äga

rum i bergtäkten eftersom han litar på personerna han känner i Etelhem, och att de föreningsaktiva också vågar genomföra eventet, eftersom det finns en tillit till varandra inom bygden. Det fanns ingen tillgång till information som kunde svara på exakt hur allt skulle utspela sig, men jag tolkar det som att det fanns en tillit till varandra. Att invånarna har en vilja att ställa upp, samarbeta och arbeta ideellt för att tillsammans skapa något bra, vilket gjorde att man vågade agera på det alternativet trots risker.

Festligheterna är något annat som sker återkommande i bygden. Förutom att bara vara ett nöje för invånarna så tror jag att det också fyller fler funktioner. När invånarna går ihop så stärks deras "vi", de reproducerar och stärker vad som faktiskt är Etelhem; det vill säga invånarna och deras relationer till varandra. Då är det också alla typer av människor närvarande från samhället; familjer, deltidsboende, äldre och unga. Förutom de fysiska mötesplatserna så är även detta, men också de övriga aktiviteterna och projekten, platser att mötas och bygga relationer. Särskilt då Etelhems övriga service har försvunnit. Då blir sammanhang som dessa extra betydelsefulla. Sedan kan man också se vad Giddens (1990) beskrev om traditioner likt ritualer som skapar trygghet och förtroende för kontinuitet. I och med de återkommande festligheterna så finns det något som binder samman och organiserar tid och rum. Det skapas också en tillit till att framtida händelser kommer att ske i bygden, där man återigen kan samlas och träffa varandra. Något som kan bidra till en upplevelse av trygghet såsom Giddens beskriver (1990).

6 Eldsjälar i Etelhem

Jag kunde urskilja tre personer som enligt mig figurerade som ganska tydliga exempel på eldsjälar, en uppfattning som stärktes då flera av mina informanter också nämnde dessa personer som eldsjälar för sin bygd. Eldsjälarna verkade till synes även uppvisa tre olika sätt att vara eldsjäl på, där en var starkt kopplad till projekt, en till plats och en tredje i föreningarna och föreningsstrukturerna. Följande kapitel kommer därför inledningsvis gå igenom eldsjälarna och deras engagemang. Dock kretsar studien också kring frågor om vad en eldsjäl innebär, vilken problematik som kan finnas kring aktörsrollen, både i avseende att vara en eldsjäl själv och för det sammanhang personen är med och driver. Sedan belyses frågan om kontinuitet för det civila engagemanget kopplat till eldsjälar, med utgångspunkt på hur det ser ut i Etelhem.

6.1 Eldsjälar i Etelhem, ett axplock

6.1.1 Ola och badplatsen i Sigvalde träsk

Ola är engagerad i flera delar av byn, bland annat hembygdsföreningen, badplatsen, fiberföreningen och i arbetet med bygdens kommande sockenbok. Han har också en fot med externt i organisationen Hela Sverige ska leva. Ola själv förklarade att han gärna vill vara en tillgång och bidra med något. I hembygdsföreningen är han för närvarande vice ordförande. Ola menar dock att han inte är den som bestämmer, utan förklarar att han sitter med på möten, och är det något han kan göra med till exempel sin traktor så hjälper han gärna till med det. Han har även nyligen byggt en bastu som nu står vid Sigvaldebadet och kan hyras ut till den som vill. Enligt min uppfattning verkade Ola vara en person som bidrar genom tillgänglighet eller som hjälper till genom att underlätta med sina resurser.

Ola uppvisade också en villighet att ta kontakt med människor och bidra med sitt kontaktnät när det behövs. Ett exempel var på sockenboksmötet där jag observerade detta. Deltagarna behövde få tag på en person, i samband med ett kapitel som skulle innehålla djupare beskrivningar om en viss lav, växande i Etelhems hagar. Där var Ola snabb på att ställa upp att kontakta en person som han kände till med relevanta kunskaper om det.

Generellt beskriver Ola sig själv som en nyfiken person där han för det mesta fungerar som en idéspruta men när jag först frågade honom om han ser sig själv som en eldsjäl blev svaret nej. Dock omformulerades svaret kort därefter då jag bad honom beskriva vad han själv ansåg att en eldsjäl är:

”Ja, det kanske man är..? För en eldsjäl är väl de som gör någonting för andra utan att tänka på sin egen vinning? Jag har väl den tanken och tycker att jag inte gör saker för att vinna på det själv, utan jag tycker det är kul att vi som lever Etelhem skall må bra och ha kul.”

Det som Ola främst verkade förknippas med var det utvecklingsarbete som har gjorts med Sigvaldebadet. Sedan Etelhemsborna tog över ansvaret av badet från regionen har det skett stora förändringar. Jag bad Ola berätta för mig kronologiskt om hur allting började och hur processen kring det hela har sett ut fram tills nu:

“Det började med att vi var där nere och såg att den var ju inte underhållen (badplatsen). Det var en duk som låg och det syntes. Så den kom upp där man badade och jag såg det som en fara, att man kan fastna i trådarna. Då tyckte jag att regionen kunde fixa det, men de sa att nej, de fixade inte det. (...) de investerar ingenting i mark som inte regionen äger. Det här var en samfällad mark. Så då började man ju med att diskutera det här, om man inte kunde få någonting för det? Ja, vi kunde få en ny duk... ‘Jaha’, då var det en duk som var likadan som den vi hade, men den var ju undermålig. För jag tog kontakt med någon som har hållt på med sådant där på fastlandet (övriga Sverige), och då sa de att det ska vara en duk som sjunker. Det ska inte vara en sådan där, för det var en vanlig markduk, utan det ska vara en speciell duk. Den duken som vi skulle få av regionen kostar 6 kr per kvadratmeter och den här, som skulle vara en riktig duk, kostar 20. Så vi fick köpa en. Så jag förstår varför de (regionen) inte vill ge oss en duk... Alltså det är ingen idé att lägga en duk som inte ska vara där. Det är ju ganska enkelt. (...) Jag såg att den funkade ju inte... (...) Nej, så vi blev ju ganska besvikna på det här, och då sa de så här, ‘vi tar bort allting. Antingen tar ni över det och tar ansvaret eller så tar vi bort det’. Då sa vi, ‘vi kan inte ta ansvar för badet, det är ju samfällad. Händer någonting, vem är ansvarig?’, så vi sa så här, ‘då gör vi det till en privat badplats, liksom släpper lite djur som betar och så.’ Men då var det mycket protester i pressen och det stod mycket insändare. Så då sa vi, ‘vi ger det en chans, vi ser liksom, funkar det? Får vi folk att done-’, och då var det ju folk som helt spontant satte in pengar på kontot... Men vi kan inte ha massa pengar på kontot och inte veta vad vi ska göra med det? Så vi bildade en grupp som skulle sköta det här och förvalta det här kapitalet och göra någonting åt det. Då tog vi hit offert på grävmaskin, tog bort bryggan och all den gamla stranden och gjorde ny helt enkelt. De jobbade ordning mycket (...) Det har varit jätteroligt att jobba, det är ju så fint och vi får ju beröm i Etelhem att vi sköter det där. Därför blev vi ju året socken, det var ju mycket för att vi gjorde Sigvalde så bra. (...) så vi kör två år och så ser vi hur det blir. Vi ska kolla hur vi ska fortsätta. Nu har vi en plan, vi ska göra lite bänkar där nere och vi har köpt in nya bryggor, så vi ska byta ut dem här gamla. Så vi ska se hur det blir. “

En av de faktorer som gör Ola mer engagerad, förklarade han, är den sociala samvaron som han finner i det sociala sammanhang som engagemanget skapar. Som när han var med i arbetet med att förse Etelhem med fiber där han lärde känna många. Ola poängterar dock att det är viktigt med hur man samarbetar med

varandra, att man i en styrelse hittar det verktyg som sammansvetsar olika människor. Det är viktigt att de som sitter tysta ska höras och att man lyfter fram de idéer som dessa sitter på, så att inte endast de personer som pratar mest hörs.

Sammantaget verkar Olofs roll, enligt min tolkning, vara att fungera närvarande och att vara en hjälpare, oavsett om det handlar om idéer, kontaktnät eller resurser.

6.1.2 Torleif och Etelhems krukmakeri

Torleif är en av de tre krukmakarna i Etelhem, men har också återkommande beskrivits av andra informanter som eldsjäl. Han instämmer med den beskrivningen men främst när det kommer till den egna verksamheten Etelhems krukmakeri, inte lika mycket i bygden. Han förklarade sedan vidare att det förvisso har blivit så att lokalborna ändå har fått glädje av hans företagande, något som i sin tur även gläder honom. En eldsjäl enligt Torleif är någon som kan lyssna och sen göra, en som kanske har ett brett kontaktnät som kan vara till hjälp, likt en dörr som kan öppnas till möjligheter.

Etelhems krukmakeri är dock ingen ny verksamhet, utan har varit aktivt sedan länge (af Geijerstam 2020). Redan år 1889 startades företaget av Olof Axel Nilsson och producerade i början endast bruksgods, men efter en tid började det också att tillverkas kakelugnar. Företaget sköttes i två generationer av familjen Nilsson, fram till 1961 då verksamheten togs över av Torleifs föräldrar Egil och Birgitta Solberg. Sedan, endast 19 år gammal, köpte Torleif krukmakeriet av sin pappa år 1980 (ibid.). Det är mycket tanke, planering och förberedelser som ingår för Torleif i skötseln av verksamheten. Ibland känner han sig rent av som en vaktmästare, förklarade han. Vintertid bygger han upp ett lager, för på sommaren under fyra månader är verksamheten i full gång. Då måste allt funka, berättade han, allt från diskmaskiner, personalstab, maskiner i verkstaden till material. Han förklarar att om han får ett strömavbrott exempelvis 25 juli så kan det resultera i att han går miste om 5% av årsomsättningen den dagen.

Torleif har också anställda, oftast från första maj och september ut. Han förklarade att flera av dem får sitt första sommarjobb och att en till fyra av dessa alltid är från bygden eller grannbyn. Han berättar också att det blir lite extra kul för besökarna när det står en person i kassan som pratar gotländska och som kan svara på lokala frågor, ”man blir en ambassadör för bygden”, säger han. Han berättar också att han gärna skapar blandade arbetsgrupper. Han anställer exempelvis både nyanlända, personer från byn, strävar efter att anställa av olika kön och att personalens ålderssammansättning är blandad. Han menar att en blandning skapar den bästa

mixen. Sedan förklarar Torleif vidare att det är något han tycker att hela byn har blivit bra på. Att det är en sådan blandning av människor som har med sig olika kunskaper, oavsett om det handlar om att kunna göra en EU-ansökan eller baka kakor så bidrar det till mångfalden, förklarar han och tillägger: ”Det är ändå det som jag tror har gjort att vår bygd har varit så aktiv och överlevt”.

Förutom försäljning av keramik har Torleif också något kallat ‘prova på-drejning’, samt en restaurang i krukmakeriet. Mångsidigheten motiverar Torleif med att det som företagare är smart att ha ‘flera ben att stå på’. Den tidigare versionen av restaurangen var ett litet kafé som fanns redan på 60-talet då hans föräldrar skötte verksamheten. Han märkte dock att kunderna vände i dörren i samband med att det började komma allt fler gäster:

“Så jag behövde försöka och utveckla så att jag kunde ta emot folk. Om besökaren vill stanna kvar kanske den handlar någonting i stället för att vända och åka någon annanstans. Då byggde jag restaurangen, det är väl åtta år sedan och det gör ju att folk stannar kvar. Men jag är ju ingen krögare, jag är krukmakare, men då får man ju försöka och ha ett smalt koncept. Jag tar in folk som är lite duktiga, men jag har inga kockar direkt. Men duktiga folk som kanske har jobbat någonstans, ett fik, eller så får man lära upp dem. (...) Jag har inga ambitioner att jag ska ha en jättekulinarisk upplevelse, men det har blivit kul med den här pizzan”

Två gånger i veckan serveras det pizza bakad i vedugn, annars sådant som paj, smörgåsar och sallader. Torleif berättade för mig, att som keramiker så arbetar man med det dukade bordet och i samband med att verksamheten har en restaurang så kan föremålen “test provas” av besökarna när de tar en paus för att äta eller fika. Han berättade att det blir som en trovärdighet för det föremål som säljs i butiken. Ibland skapar han keramik för en viss maträtt, eller tvärt om, och beskriver det som något väldigt kreativt och roligt.

Ibland kommer Torleif också på andra idéer för vad som händer på verksamheten. Han berättade för mig hur han har haft ölprovning någon gång i krukmakeriet för lokalborna. Det händer också att han går ihop med en av sina vänner och håller jazzkvällar. Detta är dock hans kompis idé, vill han förtydliga, men han förser med lokalen. “Krukan”, som krukmakeriet också kallas av invånarna, fungerar även som en mötespunkt. Torleif själv uttrycker det som att det blandas både turister och ‘locals’ (som han själv kallar invånarna). När jag pratade med andra informanter märktes uppskattningen för detta. Pia exempelvis berättade för mig att hon själv ofta är på krukmakeriet:

“Nej men jag måste ju säga Torleif och krukmakeriet gör väldigt mycket. Det är också en knutpunkt och sen öppnade han möjligheten att man kan kaka där med pizza och grejer. (...) det där är ju en turistmagnet, så att man får komma dit och provdreja och så där. Men sen på slutet på säsongen, vi brukar säga, Gotland är som bäst när skolan har börjat och alla turister

har flytt stränderna. Och Torleif möjliggör så att vi kan komma. Han hittar på lite event emellanåt så där med korvprovning och ölprovning och då är det bara Etelhemsbor.”

Idag är Torleif inte speciellt aktiv i föreningslivet i bygden. Det skulle bli för mycket, menar han. Han har dock varit engagerad i föreningar förut, som bygdegårdsföreningen och idrottsföreningen, men mest som suppleant. Dock ställer han fortfarande upp ibland om det behövs. Han var med ett tag i idégruppen som sattes ihop för arbetet med Årets socken 2022, men behövde gå ur innan turistsäsongen på krukmakeriet startade. Förutom att det skulle bli för mycket om han engagerade sig i mer så handlar det också om att han helt enkelt inte är en föreningsmänniska, berättade han. Om ett förslag går igenom så tar arbetet väldigt lång tid i föreningslivet, menar han, men där poängterade han att tid i sig egentligen är bra, eftersom det handlar om demokrati med demokratiska processer. Han själv har dock inte tålamod när saker tar för lång tid. Hans egen roll tror han är bättre som idéspruta om någon tillfrågar honom att ställa upp som det. Precis som i idégruppen.

Likt Ola verkar Torleif ha en villighet att kunna vara tillgänglig och hjälpa till om någon behöver något. Dock får jag framför allt uppfattningen av att Torleif, genom ett starkt driv och kreativitet i den egna verksamheten, genererar positiva effekter för byn och dess invånare.

6.1.3 Mia och föreningslivet: att vara spindeln i nätet

Mia är den tredje personen som kapitlet kommer att ta upp och precis som Torleif och Ola så är hon också en person som omnämns av andra informanter som eldsjäl. Mia har ett stort engagemang i föreningslivet och medverkar i flera delar av byn. Hon är ordförande i bygdegårdsstyrelsen, där de är väldigt aktiva, berättar hon. Hon är i valberedningen i fiber- och hembygdsföreningen. Sedan sitter hon också med i sommarfestkommittén, i Alma Bobergs stiftelse och är en av det drivande personerna i arbetet med Sigvaldebadet. Förutom detta, så är eller har hon varit aktiv i bygden kring sådant som rör hennes fritidsintressen, som park (en gotländsk sport), fotboll och linedance.

När Mia får berätta om vilka uppgifter hon har i sina åtaganden och vilken roll hon själv skulle säga att hon har i sammanhangen så tycker hon att det är svårt att svara på först, eftersom det är många roller. Till slut landade hon i en sammanfattning i att hon fungerar som en spindel i nätet. Följande är citatet där hon berättar om detta, det vill säga vad hon gör och vad hennes roll är:

“Nätverkar, och i bygdegården, då är det mer att vi fördelar de sakerna vi gör. Men sen får man göra väldigt mycket marktjänst. Man får vara i köket och vi har arbetsdagar, ser till att allting

funkar. Så spindeln i nätet lite grann. Så är det även i Sigvalde. Jag utför inte så mycket praktiskt jobb där, men jag ser till att mycket funkas. (...) valberedningen är också att se till att styrelserna fungerar. På festerna, där är det ju lite annat. Där är det mer att man utför det, till exempel, i de här olika kommittéerna som vi har.”

När det kommer till demokratiska processer märks det tydligt att Mia tycker att det är viktigt att hantera dessa ordentligt och seriöst, även på den lokala nivån. Hon förklarar att hon anser att föreningslivet har utvecklats mycket i Etelhem. Hon berättar:

“Förut, tycker jag mer att det var så här; ja, men man är glad om man har en styrelse, och valberedningen (...) det väljs på ett årsmöte, den som kommer dit kanske blir illa tvungen, men man tar inte så seriöst på det. Jag tycker, som en valberedning är ju en jätteviktig roll. Du ska se att en styrelse fungerar. Du ska få in rätt kombination och sådant, för att det ska funka. (...) Först måste du ju kanske vara med på några möten, se att det fungerar. Sen kan man lämna det ganska fritt. Men också ringa då (valberedaren ringer), kanske först till ordförande, sen någon annan. Hur funkas det? Hur går det i er styrelse? Behöver ni en annan kompetens? Är det något som inte funkas? Vad funkas bra? Man ringer runt till de som faktiskt, deras tid som går ut (...) Annars kanske de sitter tyst och så struntar de att gå sen i stället, och då sitter den här andra resterande styrelsen kvar och det där vill man ju också undvika.”

Enligt henne är det högt i tak i föreningarna och att det inte alls alltid är så att man tänker likadant. Hon berättar att hon själv ibland kan bli lite av den ‘obekväma’ parten:

“Så ibland känner jag så här, ’gud nu får jag tagga ner’, men det gäller att våga ifrågasätta och inte bara köpa allt. (...) året innan vi blev årets socken så sa vi att vi vill ha in förslag från alla; överös oss med förslag! Så kan vi se vad vi går vidare med. Nu kom det bara in ungefär sex förslag. Men då var det så att ett förslag var väldigt genomarbetat. (...) och då säger de på mötet, ‘vi går vidare med det här förslaget’. Så sa jag, ‘men varför gör vi det? Har vi varit så tydliga och sagt att det skulle vara ett genomarbetat förslag med offert och så? Eller ville vi bara ha in förslag? Har vi gett alla samma möjlighet eller väljer vi bara ut ett förslag för att det är enkelt för oss?’ (...) ’men om alla på mötet tycker att vi ska gå vidare, då går ni vidare, men skriv att alla i församlingen inte är överens. För jag tycker att det är viktigt.”

Mia är tydlig med att hon tycker att alla förslag ska prövas på samma premisser och förklarar vidare att det såklart blir konflikter ibland, men att hon tycker att det är bättre om det bara får explodera i stället för att det ska vara personer som i tysthet är irriterade. Dock lyfter hon sedan att man också kan prata med varandra. Kanske gå fram efteråt och säga ‘Så här var min syn’, ‘Tyckte du att jag gick för långt?’.

På frågan vad en eldsjäl är, så beskriver Mia det som någon driven, inkluderande och att man inte är rädd för att ‘hugga tag’ i de kompetenser som man behöver. Hon menar dock att man kan vara hur mycket eldsjäl som helst, men att det behövs ett visst kontinuitetstänk för något som består, för annars blir det inte så långvarigt. På frågan om hon själv anser sig vara en eldsjäl, så tycker hon det och menar att hon

absolut kämpar för och lägger jättemycket tid på sitt engagemang. Dock så är hon väldigt noga med att lyfta fram att det inte gör en själv viktigare än någon annan och att det blir bäst när man är fler. "(...) ingen är stark ensam, utan man behöver varandra. (...) Det är flera eldsjälar och det är ingen som är viktigare än någon annan. Det är väl det jag vill lyfta fram."

Enligt mig fanns det även en aspekt med Mia, men även Ola och Torleif som framstod som särskilt intressant, vilket var deras oräddhet att kontakta nyckelpersoner när det behövdes. Framför allt gavs ett bra exempel på detta av Mia när hon förklarade hur hennes eget kontaktnät ser ut och hur hon själv använder det. Först poängterade hon att det handlar om olika nivåer. Som i bygdegården, där nivån efter det blir distriktet. Dessa kan man rådfråga, tillade hon. Sedan finns det andra föreningar, som i grannbyn Stånga, där hon förklarar att man kanske har släkt. Då kan man få exempel på hur man kan göra saker eller ställa frågor. Sedan lyfte hon exemplet med Sigvaldebadet. När de skulle ta sig an driften av badet så hade de ingen aning om hur man skulle göra detta eller överhuvudtaget hur de ska driva ett bad. Då, berättade hon, ringde hon en person som hon hade träffat förr, som var engagerad i Gotlands utvecklingsbolag (Gubis) och bad om ett möte för att få hjälp med frågan, vilket accepterades och sedan ledde till ett möte.

Mia framstår för mig tydligt som en eldsjäl som arbetar för helheten. Hon fungerar, liksom hon själv beskrev det, som en spindel i nätet och lägger energi på sådant hon tror är viktigt för bygden, som exempelvis de demokratiska processerna, att alla ska bli hörda på samma villkor och att saker ska göras med en tanke på kontinuitet.

6.2 Eldsjälen och dess roll ur informanternas perspektiv

Vad man kan läsa redan i ovanstående del så har svaren från Ola, Torleif och Mia, kring vad en eldsjäl innebär, varit relativt olika. Nedan är en figur baserad på citat från intervjuerna, som fungerar liksom en kort sammanställning med svaren på vad alla studiens informanter har för definition och uppfattning av vad en eldsjäl är.

Torleif	”Ja, men en eldsjäl måste ju vara lyssnande, kunna ta in; vad är det som man ska göra i ett litet samhälle? Eller på ett företag. Vara lyssnande. Det tror jag är väldigt viktigt, det är jätteviktigt. Men också vara... Ja, kanske ha ett brett kontaktnät, att kunna vara en dörr också. Lyssna in och sen göra.”
Ola	”För en eldsjäl är väl de som gör någonting för andra utan att tänka på sin egen vinning kanske? Jag har väl den tanken och tycker väl att jag inte gör saker för att vinna på det själv, utan jag tycker det är kul att vi som lever Etelhem skall må bra och ha kul.”
Mia	”Någon som är driven, någon som är inkluderande. Just bara för att inte saker och ting sen ska dö. Man kan vara hur mycket eldsjäl som helst, men det måste också finnas ett kontinuitetstänk, något som består. Annars blir det inte så långvarigt. (...) eller som jag tänker att vi är, att man inte är rädd för att hugga tag i de kompetenserna som man behöver, för ingen är ensam, ingen är stark ensam, utan man behöver varandra.”
Pia	”Någon som ställer upp utan egen vinning, alltså, inte för egen vinnings skull. (...) Jag tror att man vill investera i det sociala, i trivsel (...) Jag menar, det enda stället vi har och träffas, alla, det är ju liksom kring våra evenemang.”
Anette	”Det är svårt. Jag tror man kan vara eldsjäl på olika sätt.”
Eva	”Ja det är någon som brinner för det de håller på med, tycker det är roligt och inte är rädda att lägga ner tid. (...) En eldsjäl tycker jag är mer de som driver”
Knutte	”Jo men alltså, en eldsjäl, (...) man brinner ju för bygden så att säga. Att du vill att det ska gå bra och man försöker ställa upp i möjligaste mån. Med det man har och det man kan.”
Thomas	”Det är någon som brinner för något (...) då är man en eldsjäl.”
Malena	”(...) Jag kan inte säga någon tydlig reflektion. När jag intervjuade årets eldsjäl (på Gotland) förra året på en konferens, så sa han att; ja men det är ju när man går igenom elden för sin plats, och så tänker jag, om man ska förenkla det. (...) 'Jag brinner så mycket för den här platsen', om det nu är en plats man är eldsjäl för.”
Camilla	”Ja men det är ju någon som... Jag ser olika personer framför mig nu i socknen. (...) det är ingenting som är omöjligt, vill ge sitt.. Men man behöver inte vara sådan heller, att man vill ge sitt yttersta, men man har ändå en önskan och den drivkraften att man ska hjälpa till. Hjälpa det som behövs oavsett vad det är (...) bara man har viljan att göra någonting gemensamt med övriga invånare liksom och ha kul tillsammans med dem.”
Ingela	”En eldsjäl är en person som brinner för någonting. Som verkligen är engagerad i något och som inte bara, med det här som intresset då, att den brinner för något. Också försöker göra någonting aktivt av det man brinner för, att man vill bidra eller skapa, eller få med sig folk.”

Figur 3. En sammanställning framtagen av mig över alla informanternas egna definitioner och reflektioner av vad en eldsjäl är och vad dess roll innebär.

Sammantaget ur sammanställningen (se figur 3) ser man att svaren skiljer sig åt en hel del, men det finns element som är genomgående när de beskriver aktören. Sammanfattat i ordalag som drivande, hjälpande, öppenhet, att eldsjelen har ett brinnande engagemang eller intresse. Samt att man gör något utan egen vinning och snarare att det handlar om att skapa vinning för sitt sammanhang.

Sedan finns det alternativa begrepp som informanten Thomas, en konsulent på Sveriges lantbruksuniversitet, inom institutionen för stad och land, berättade om för mig. Det kan vara begrepp som samhällsentreprenör och social entreprenör. Han förklarade att han själv anser sig vara en eldsjäl, men kanske ännu mer specifikt en samhällsentreprenör. Jag frågade om begreppet samhällsentreprenör och eldsjäl innebär samma sak, varav hans svar blev att dessa inte är helt överlappande.

“En eldsjäl... Jag kan brinna för små barn i Bolivias gator, men det kanske inte är något görande i det. Men i samhällsentreprenörskapsbegreppet ligger det väldigt mycket i att koppla samman människor, koppla samman resurser, har förmåga att se och göra. Om du jämför med eldsjälsbegreppet, alltså rent innebördsligt, så tror jag att människor menar ungefär samma sak (...) att det kopplar till görandet och 'ta-sig-för-skapet'. Men jag tänker att när man bara tittar på begreppen bredvid varandra så skulle jag säga att samhällsentreprenörern innehåller mer av kunskap och kompetens, att göra. Men i folkmun skulle jag nog säga att eldsjäl betyder en görare. En som har förmågan att vara drivande.”

När det kommer till begreppet social entreprenör menar Thomas att det gäller att vara ganska tydlig då man pratar om det, rent begreppsmässigt. Han berättar att det i svenska språket lätt blir ett dilemma då man talar om sociala entreprenörer eftersom det ligger väldigt nära sociala företag. Sociala företag i sin tur, menar han, är företagen inom social sektor, vilket gör att den sociala entreprenören då bara blir någon som driver företag inom social sektor. Det vill säga, begreppsmässigt något helt annat än en eldsjäl. Kopplat till detta frågade jag honom om det är skillnad mellan den sociala entreprenören och samhällsentreprenören, eller om dessa innebär samma sak. Han menar att det finns en viss skillnad mellan dessa.

“Man kan tänka sig att om man pratar sociala entreprenörer så är sammanhangen lite mindre. Du jobbar i en lokal kontext. Men med en samhällsentreprenör, då vill du förändra systemet på en annan nivå, mer agendasättande, mer förändring av systemet eller sätt att göra saker på. Så du vill förändra hur saker görs och skapa förutsättningar för mer socialt entreprenörskap så att säga.”

6.3 Problematik kopplat till eldsjälars och det civila engagemangets kontinuitet

Under datainsamlandet har jag också undersökt vilka problem som eldsjälarnas närvaro och aktivitet kan skapa. Både för personen själv och för arbetet som påverkas av eldsjälens. Jag har också översiktligt undersökt vilka problem det kan finnas kring kontinuitet för det civila engagemang i Etelhem generellt. För att svara på detta så frågade jag alla informanterna, dels vilka problem de tror kan finnas med eldsjälars eller att vara en eldsjäl, dels hur de ser på arbetet med kontinuitet för att saker ska bestå.

Den riskfaktor som ofta benämns när man talar om eldsjälars är risken att bli utbränd (Forsberg 2003), men det flesta jag har talat med för studien verkade faktiskt inte känna någon större oro för detta. Jag uppfattade det som att de hade förmågan att säga nej till saker och kunna dra gränser när det riskerar att bli för mycket. Mia berättade dock att om man inte lyssnar på sig själv så är det absolut en risk, men själv verkar hon ha funnit en balans, samt stöttas av familjen som hjälper till, eller säger till om hon tar på sig för mycket. Dessutom berättar Mia att hon slår ihop saker:

"Man försöker göra det till en bra grej, det är som under barnens uppväxt. Ja, de kan bygdegården utan och innan. Men det gäller att slå ihop de här olika intressena, alltså fler få vara delaktiga, att det ska passa barnen också. Men jag tycker att när man får uppskattning och ser att det händer saker, då får jag energi. Men ibland måste jag också bromsa för jag orkar inte."

Det finns dock en fin balansgång när det kommer till stort engagemang och ideellt arbete. Eva lyfter exempelvis en av svårigheterna med detta:

"Det är ju svårt idag med eldsjälars, för alla vill ju ha betalt idag. Det är inte så många som vill jobba utan att få betalt. (...) som den här sockenföreningen. Nu swishar man ju 20 kr varje gång man parkerar, så nu vill ju ingen vara kassör för det blir så mycket jobb."

Malena är själv inte Etelhemsbo, men region Gotlands strateg för landsbygdsutveckling. Även hon berättade om sina tankar kring detta och reflekterade kring risken med den obalans som kan uppstå om man avlönar en person. Hon menar att det såklart kan vara rimligt om personen lägger väldigt mycket tid i sitt engagemang, men ställer även frågan hur det i sådana fall blir för resterande i föreningen som också har stora uppgifter, men som inte får någon ersättning för det. Hon förklarar att föreningar oftast inte har den ekonomin. Där poängterar Malena att det är viktigt att valberedningen gör sitt jobb och är tydlig med ersättningar, vad det är som ryms i det.

Camilla, som var föreningsaktiv, bland annat i hembygdsföreningen, men som idag har flyttat från Etelhem, tror att ett framtida problem för bygden kanske skulle kunna vara att man på sätt och vis biter sig själv i svansen. Med det menar hon att vissa kanske blir för ivriga i engagemanget att arbeta och utveckla Etelhem. Att vissa tar på sig för mycket, där andra sedan inte riktigt ges en chans att också delta i arbetet. "(...) det har vi ju pratat om genom åren. Att även fast man inte är med i styrelsen så måste man ju kunna bli inbjuden och delta i olika aktiviteter och så där." Precis som Camilla, så beskriver också andra informanter att det ibland kan bli svårt att få in fler, och att det kanske finns en viss mentalitet i bygden som kan påverka detta. Ibland kan det kanske vara en grupp, eller någon enstaka individ, som känner väldigt starkt för något och har svårt att släppa taget om det, att det är deras grej. Särskilt om det berör sådant som står människor nära, inte minst engagerade eldsjälar och deras 'hjärtebarn' eller livsprojekt. Mia förklarar, att man i det läget får vara lite försiktig och inte trampa på hur som helst, att man i stället får försöka hitta en balans där man får ge och ta. Vad passar för den här personen och vad passar för övriga? Ur ett perspektiv på kontinuitet är det en fråga som är viktig att tänka på för framtiden. Hittills verkar det dock ha skett en positiv utveckling i flera av bygdens sammanhang. Ola berättade exempelvis att hembygdsföreningen var på väg att försvinna, men att det sedan skedde ett uppsving så att föreningen nu är aktiv igen. Dessutom har föreningen nu en blandad åldersgrupp, där den yngsta är i 20–30 årsåldern. Även på den så kallade sommargrillningen har det skett en förnying, berättade Anette för mig.

Relaterat till det ovan, men kanske ännu mer med fokus på eldsjälar eller starkt engagerade individer, är frågan om rollövertagande. Detta Thomas beskrev för mig som en viktig aspekt kring kontinuitet kopplat till eldsjälar och civilt engagemang. Han menar att man som eldsjäl över tid behöver göra sin roll i sammanhanget möjlig att ta över för någon annan. Detta för att öka chanserna för att arbetet och projekten ska kunna fortsätta på ett bra sätt och inte fallerar, då eldsjälens slutar vara aktiv. Mia själv hade liknande funderingar kring detta om sig själv och sina egna poster:

"(...) jag sitter ju också på många poster. Jag måste ta steget tillbaka, få in andra. Vad händer sen, nu är det inte bara jag, men utifrån de rollerna som jag sitter på. Vad händer med det sen om jag inte orkar eller går in i väggen? Man måste vara många som gör det tillsammans. Det måste finnas många eldsjälar, för en fixar det inte."

Malena lyfte också ett annat perspektiv som spelar roll när man arbetar med lokal utveckling, vilket är vikten av fungerande föreningsstrukturer. Hon menar att det är viktigt att kunskapen kring föreningar måste finnas. Det vill säga, i en kontinuerlig process, om man ska driva lokal demokrati genom föreningsstruktur, så måste man vara medveten om hur det fungerar:

“Det handlar väldigt mycket om människor och överlämning. Att föreningsstrukturen fungerar, att valberedningarna gör sitt jobb, att det lämnas över och är friktionsfria föreningsstrukturer. Slarvas det i någon ände, alltså någon orkar inte i föreningen längre, att valberedningen svajar lite i sitt uppdrag, eller vad det nu kan vara. Det bygger så mycket på människor, mänskliga relationer och överlämningar mellan dem. Om det då också brister i föreningsstrukturen, så tappas saker.”

6.4 Sammanfattning och diskussion av kapitel 6

En mycket intressant aspekt av vad Thomas berättade är hur han definierar både samhällsentreprenör och eldsjäl i ord som görande och att vara en görare. Då man tittar på sammanfattningen av de olika sätten som informanterna beskrev begreppet eldsjäl på, så är det i min tolkning, möjligt att se kopplingar mellan hur flera av beskrivningarna kan ses i förhållande till att göra eller att vara en görare. Som exempelvis att hjälpa till och ställa upp. Den tanken som slår mig är dock skillnaden i *att vara* och *ha* något, jämfört med *att göra*. Flera informanter beskriver eldsjälen i ordalag av att ha ett brinnande intresse, att vara inkluderande. Vilket enligt mig, snarare gör att eldsjälsbegreppet blir något högst personligt. Det vill säga, något som inkluderar något du har eller är. Jag undrar om eldsjälsbegreppet i själva verket beskriver ett sätt att vara, snarare än en slags aktörsroll, vilket kanske inte är så konstigt egentligen, då ordet generellt beskriver någon som brinner för något (ett driv man har). Frågan är dock om det är där som Thomas har en poäng. Kanske att människor i folkmun dels beskriver en person som är och har det karaktärsdrag på det sättet som en eldsjäl har, dels att dessa förstås, osagt men underförstått, som en görare i samma beskrivning. Vilket är vad som skiljer dessa från exempelvis en entusiast, som också har det starka engagemanget eller intresset men inte nödvändigtvis görandet.

En sak som framgår tydligt när jag analyserar empirin som presenterats om Ola, Torleif och Mia, är att det verkar finnas flera typer av eldsjälar. Att vara eldsjäl innebär inte att alla personer är stöpta i samma form, utan en eldsjäl kan fungera på flera sätt. Alla tre anses som eldsjälar, enligt andra lokalbor, men deras driv och engagemang ser helt olika ut. Ola är mest engagerad i projekt, som Sigvaldebadet eller i etablerandet av fiber i bygden. Det mest framstående sättet som han stöttar Etelhems sociala nätverk på är genom att hjälpa till med det han kan, som en stötspelare. Mia är i stället engagerad i helheten, det vill säga hela sammanhanget och föreningsstrukturen. Hon har egenskaper där hon stöttar nätverket genom sin syn på att helheten ska fungera och applicerar en demokratisk föreställning över det som ska göras. Hon verkar också ha den egenskap som många tänker på då man talar om eldsjälar, nämligen att fungera drivande. Torleif skiljer sig lite från Ola och Mia genom att hans största engagemang är inom hans egen verksamhet, Etelhems krukmakeri. Är det teoretiskt fruktbart att analysera honom utifrån

begrepp som social entreprenör eller samhällsintreprenör? Går man tillbaka till uppsatsens bakgrund där begreppet samhällsintreprenör förklarades så beskrevs även följande: "Aktören försöker komma fram med innovativa lösningar på samhällsproblem och försöker att utforska och använda möjligheter som kan ge upphov till socialt värde" (von Friedrichs & Wincent 2014). Torleifs agerande skapar utan tvekan socialt värde, exempelvis om man ser tillbaka på hur Pia beskrev sin uppskattning till att Torleif efter sommarsäsongen ibland öppnar krukmakeriet och håller öl eller korv-provning. Alltså små event som lokalborna uppskattar och där verksamheten också fungerar som en mötesplats. Eller på det sätt han väljer att sätta ihop sina arbetsgrupper utifrån en föreställning om mångfald. Det är dock inte säkert att han gör dessa saker utifrån en tanke att hans ageranden på något sätt ska lösa samhällsproblem eller att han avser att skapa socialt värde. Därför anser jag att det är svårt att se om han är en samhällsintreprenör eller inte, men det finns intressanta samband. Det går också att analysera hans aktörsroll utifrån begreppet social entreprenör. I uppsatsens bakgrund lyfts Palmås (2008) beskrivning där han hävdar att begreppet kan vara problematiskt. Han menar att det kan handla om en företagare inom den sociala sektorn, men att en social entreprenör också kan vara en eldsjäl som arbetar ideellt. Dock beskriver Palmås också något annat som gör att jag ändå inte fullt, eller enbart, upplever Torleif som en social entreprenör. Det är att den sociala intreprenören beskrivs ha ett företagande som finansieras av affärsverksamhet, men där företagandet är till för sociala syften. Krukmakeriet skapar som sagt socialt värde, men det är trots allt ett företag som syftar till att skapa ekonomisk vinst. Jag tolkar dock Torleif som någon form av intreprenör. Det finns uppenbart faktorer som gör att han på vissa sätt kan klassificeras enligt ovannämnda begrepp. Han är samtidigt en eldsjäl, i och med det som hans verksamhet skapar för bygden, som en delvis oavsiktlig konsekvens av hans aktiviteter.

Jag vill även lyfta en annan diskussionsfråga från kapitel 6, det vill säga, hur eldsjälarna använder sina kontaktnät. Både Ola, Torleif och Mia hade en sorts oräddhet i att våga kontakta de nyckelpersoner som krävdes för sammanhanget de hade att göra med. Jag tror att alla tre, genom ovannämnda oräddhet, samt genom sitt arbete med civilt engagemang, resulterar i ett brett socialt kapital för dem. Då i form av många sporadiska kontakter att nyttja när det skulle behövas (Broady 1991; Burt 2002). Detta kan kopplas till vad Burt (1992) beskriver, att aktörer som överbryggar strukturella hål gör detta genom att de har sporadiska kontakter till noder i andra kluster. Det skulle kunna vara så att de flesta människor någon gång har en sådan här mellanposition, men jag tror att genom eldsjälarnas oräddhet att skapa kontakt, så kan dessa personer eventuellt lättare få den mellanpositionen (ibid.). Burt menar också att positionen innebär flera fördelar, bland annat att få reda på information före andra och en möjlighet att förhandla med informationen. Två konkreta exempel på detta, båda anknutna till utvecklingsarbetet med

Sigvaldebadet, var då Ola ringde personen som han visste hade kunskap om markduken, eller när Mia kontaktade personen hon kände till på Gubis för att få information om hur man driver ett bad. Antingen hade de en sporadisk kontakt sedan innan, som Ola och Mia hade i exemplet, eller så skapar de en, vilket resulterat i tillgång till information från andra nätverk att använda. I samma agerande blir de också överbryggningen från sitt eget kluster till det andra (ibid.). En person som brygger ett strukturellt hål verkar alltså få ett större handlingsutrymme eftersom denna har större socialt kapital i och med sina sporadiska kontakter till andra kluster, vilket också ger dem en större möjlighet att bidra och påverka (ibid.). Jag reflekterar över om det är så att positionen i sig är ett sätt att bli viktig i ett socialt nätverk. Alltså, om eldsjälarna ofta tenderar att ha en sådan här position och om det i sådana fall kan vara ett sätt att förstå hur eldsjälarna blir viktiga för sina sociala nätverk och det projekt det engagerar sig i.

I uppsatsens empiri och bakgrund har det också beskrivits ett samband av hur eldsjälarna verkar kunna ha en förmåga att fungera likt idésprutor, att de kommer med bra idéer och infallsvinklar på saker. Burt (2004) beskriver också genom sina teorier hur personer som överbrygger strukturella hål även har större möjligheter att upptäcka och utveckla vad han kallar för goda idéer. Detta eftersom de har kontakt med flera kluster som sitter på olika kunskaper, kompetenser och information. Aktören får alltså ett bredare spektrum att hämta infallsvinklar ifrån. Om jag hänvisar tillbaka till tidigare diskussion, så pekade jag på att det skulle kunna finnas samband till att en eldsjäl ofta får positionen där de överbrygger strukturella hål till andra nätverk, tack vare en oräddhet att ta kontakt med andra, vilket resulterar i många sporadiska kontakter. Något som skulle betyda att positionen i sig ger dem ett bredare spektrum som underlättar till att upptäcka och utveckla dessa idéer. Det skulle, i alla fall till viss del, kunna vara en bidragande faktor till deras förmåga som idésprutor (ibid.). Ola exempelvis berättade att han är väldigt nyfiken och tycker om att prata med andra människor, han skapar sig alltså många sporadiska kontakter där han kan hämta idéer. Eller som Mia som förklarade att, om hon ville ha information eller svar på något, då kunde kontakta personer i sitt nätverk, som dessutom kunde vara på olika nivåer, exempelvis någon i grannbygden eller distriktet.

Eldsjälarnas egenskaper påminner också, enligt mig, mycket om egenskaperna hos en entreprenör, med smärre skillnader, exempelvis att en eldsjäl inte brukar agera för egen vinning eller nödvändigtvis drivs av ekonomisk vinst (Bergström et al. 2003). Enligt Burt (1992) finns också olika sätt att hantera mellanpositionen. Jag vill argumentera för att det är vanligast att en person, som ses som eldsjäl, använder det på ett sätt där personen närmar sig ett entreprenörmässigt beteende, i syfte för att föra samman andra och skapa värde, drivet av den positiva känslan som eldsjälen

får utav det. Snarare än att använda mellanpositionen för att skapa egen vinning, som i exemplen ovan med Ola och Mia kopplat till arbetet med Sigvaldebadet (ibid.). Dock kan en eldsjäl säkert använda sin position på andra sätt också. Torleif till exempel, kanske använder den för att skapa vinning, om det är något som kretsar kring hans egen verksamhet. Exempelvis när han förhandlar med två externa aktörer om något affärsmässigt. Dock tolkar jag det som att han i det fallet agerar i en position som entreprenör. Samtidigt, om han förhandlar fram ett värde som skapar egen vinst, men som i sin tur omedvetet också skapar vinst för resten av det sociala nätverket när verksamheten går bra, så ses han samtidigt som en eldsjäl av utomstående. Även om motivet bakom handlandet främst var för hans egen vinning i verksamheten.

Burt (1992) beskriver många av de fördelar som positionen skapar för aktören, men det kan också finnas nackdelar. Även von Rosen (2002) och Forsberg (2003) beskriver hur eldsjälen ofta får en speciell position i sitt nätverk, men att det i deras texter snarare gestaltas i att aktören blir likt en talesperson som står för många nyckelkontakter (ibid.). Som ett konkret exempel ur den här studiens empiri så analyserar jag Ola som en talesperson för Sigvaldebadet. Vidare förklaras det i von Rosens (2002) och Forsbergs (2003) texter att en person med en sådan position i högre grad präglas av social kontroll, granskning och har ett stort ansvar eftersom denne ofta är i kontakt med viktiga nyckelpersoner, som tjänstemän. Under fältarbetet i Etelhem fick jag dock aldrig någon uppfattning av att det här skulle vara ett problem för bygdens eldsjälar. Som tidigare betonats skulle man kunna se Ola som en talesperson för Sigvaldebadet, men jag upplevde det inte som att han bar ett större ansvar än de andra. Kanske kan det här ha att göra med att de har en grupp som är tillsatt för att driva badet, och att det är en hel föreningsstruktur kring eldsjälarna. Där påminns jag om vad Mia har uttryckt, att det finns flera eldsjälar där ingen upplevs bättre än någon annan, och att det finns en slags förförståelse om att man hjälps åt. Detta var också det jag uppfattade som en grundorsak till att oron kring utbrändhet verkade vara så låg bland informanterna. Tack vare detta kanske eldsjälarnas positioner blir mindre riskfylld, eftersom det finns ett stort skyddsnet att falla bak på, där hela bygden samarbetar.

I kapitel 6 diskuterades också sådant som problematiken med kontinuitet, sett till eldsjälar och civilt engagemang. I Etelhem verkar det ha funnits tendenser till problemet att projekt och engagemang upphör, exempelvis för hembygdsföreningen som höll på att lösas upp. Det verkar dock ha löst sig med tiden, som att hembygdsföreningen sedan fick ett uppsving och numera är i gång igen. Där det dessutom har skett en förnyring, liksom för sommargrillningen. Här tänker jag på motstånd. Precis som Cras (2017) beskrev verkar även motstånd vara något som i Etelhem har skapat starkt engagemang. Detta skulle man exempelvis

kunna utläsa genom Olas citat där han beskriver arbetet med Sigvaldbadet. Dels skapades en första våg av engagemang hos Ola och de andra drivande personerna, dels en andra våg där människor protesterade i pressen när det förklarades att badet kanske skulle behöva läggas ned, vilket gjorde att människor började stötta projektet ekonomiskt. För linedansen som nämndes i kapitel 5, uppstod det ett hot genom coronapandemin som riskerade att sätta stopp för aktiviteten. Då gick deltagarna ihop, kommunicerade och kompromissade, vilket gjorde att aktiviteten kunde fortsätta. Dessutom upplevde hembygdsföreningen ett uppsving när föreningen höll på att lösas upp.

Engagerade i bygden kan omedvetet riskera att göra det svårt för andra att bli delaktiga, då deras driv att påverka kan hindra andra att engagera sig. Forsberg (2003) hävdade att en av riskerna är att andra deltagare kanske inte orkar fortsätta med sitt arbete för att eldsjälarna gör för mycket själv. Precis som Forsberg också beskrev, finns en risk att projekt löses upp som eldsjälar är engagerade i, om dem intar en för central roll. Något som även påminner om det Cras (2017) beskrev, där han säger att ett projekts genomförande, som är kopplade till projektgrupper, lätt blir sårbart eftersom det riskerar att bli väldigt beroende av vissa deltagares kompetenser och resurser. Om eldsjälarna tar över för mycket så att andra inte orkar vara kvar i arbetet kan det alltså uppstå problem den dagen som eldsjälarna slutar vara aktiva. Då är det alltså en risk för att projektet upphör, om inga nya har tillåtit ta över arbetet. Här vill jag återigen betona vikten av tillit. Kanske är det så att vissa personer som är starkt engagerade, inte har tillräckligt stor tillit till andra för att våga släppa taget om det som de för tillfället kan påverka. Något som illustrerar den risk som den starkt engagerade känner är att personen saknar information, exempelvis vad som kommer att ske om man släpper lite på kontrollen. Har personen det huvudsakliga ansvaret så har den personen också störst vetskap, släpper personen in andra så kommer den avsaknaden av information behöva hanteras genom tillit till det andra (Giddens 1990). Utifrån det perspektivet kanske Mias tankesätt är ett möjligt sätt att försöka hantera det på. Där möts deltagarna på mitten av ett projekt så att ett relationsbundet förtroende kan byggas.

7 Slutsats

Syftet för den här studien var att undersöka den roll som lokalt engagemang i ett mindre samhälle spelar för att skapa en känsla av gemenskap, men också vilken betydelse eldsjälarna kan ha för det lokalsamhället där de verkar. För att undersöka detta fokuserade uppsatsen på den gotländska bygden Etelhem med dess lokalsamhälle och eldsjälarna. För att kunna uppnå syftet utgick jag från de tre frågeställningarna:

- Hur ser eldsjälarna i Etelhem på sin egen roll, och hur uppfattas de av övriga i lokalsamhället?
- Vad utmärker de personer som är drivande i det civila engagemanget i Etelhem?
- Bidrar eldsjälarna till att skapa starkare social samhörighet och kontinuitet i Etelhems civila engagemang?

I uppsatsens empiri presenterades först det sammanhang som den här uppsatsens eldsjälarna verkade i, det vill säga kort om Etelhem som bygd och dess mest utmärkande knutpunkter, samt generellt om dess civila engagemang i sin helhet. Precis som det beskrevs i början på det här arbetet, om landsbygdssamhällen, verkar Etelhem vara en bygd likt andra som på ett sätt är låst i tiden, där ett fokus på bevarande och tradition är närvarande. Enligt jämförelse med begreppet modernitet uppvisar Etelhem både förmoderna och moderna kännetecken. Bygden verkar fortfarande bestå till stor del av förtroendegrundande personliga relationer i täta kluster, i ett mindre avgränsat område. Etelhems lokalsamhälle är format av ett socialt nätverk med starkt samarbete. Många av invånarna uppvisar stark tillit till varandra, vilket skapar positiva effekter för exempelvis samarbetet och skapar mod hos människor att våga genomföra saker, eftersom de vågar agera trots risker. Tilliten genererar således positiva effekter, som att satsa på evenemang som konserten i bergtäkten, att ta över ansvaret för badplatsen, eller att lyckas hålla i gång en äldre finansiell fond. Bygden har också förutsättningar ekonomiskt som gör det lättare, och antagligen mer givande, att kunna arbeta med att stärka byn både ekonomiskt och socialt. Etelhemsborna skapar och förstärker också återkommande sitt gemensamma ”vi” genom festligheter eller aktiviteter. Vid dessa fester skapas en känsla av byidentitet och sociala relationer knyts och förstärks. Festerna och

ritualerna kan dessutom skapa en känsla av social och historisk kontinuitet hos de som deltar.

Med närmare fokus på eldsjälsaktören handlade uppsatsens första frågeställning om att undersöka hur eldsjälens roll uppfattades av aktören själv och övriga lokalsamhället. Etelhems lokalsamhälle har visat sig innefatta många personer vilka kan anses som eldsjälar, fler än de tre som den här uppsatsen har presenterat. Eldsjälarna själva, samt resten av uppsatsens informanter uppvisar olika syn på vad aktörens roll innebär. Det fanns dock genomgående element, där eldsjälen beskrevs i ordalag av att vara drivande och hjälpande, att de har en öppenhet och ett brinnande engagemang eller intresse, samt att eldsjälsaktören inte agerar för egen vinning utan gör något för att skapa vinning för sitt sammanhang. När det kommer till att agera utan att skapa egen vinning är min uppfattning att det för det mesta stämmer, men att det finns undantag, som med Torleif, där ett starkt driv i exempelvis ett företag kan skapa mervärde för omgivningen vilket gör att personen, trots agerande för egen vinning, kan uppfattas som eldsjäl. Mina reflektioner av informanternas svar jämfört med den information som presenterats i uppsatsens bakgrund bottnade i att eldsjälens roll innefattar många saker, bland annat att vara en görare. Det verkar dock även finnas en personlig prägel på det hela då aktörens roll beskrivs, där ordet eldsjäl också underförstått fungerar som ett sätt att beskriva personer med vissa egenskaper och sätt att vara, som att vara inkluderande och ha ett starkt intresse.

Frågeställning två och tre ämnade att undersöka vad som utmärkte det drivande personerna i Etelhem, samt hur eldsjälar bidrar till att skapa starkare social samhörighet och kontinuitet för Etelhems civila engagemang. Vad jag kunde analysera utifrån min empiri verkar eldsjälar fungera på helt olika sätt. Dock, den gemensamma faktorn, oavsett om eldsjälar beskrivs som entreprenörer, stöttepelare eller skapare av sociala nätverk och projekt, är att de har ett starkt driv till att skapa social sammanhållning, identitet och mening. Eldsjälen verkar ständigt vara engagerad i ett eller flera specifika projekt och kännetecknas ofta av oräddhet och förmåga att bygga och använda sociala nätverk. Genom reflektioner baserade på det teoretiska antagandet om strukturella hål, undersökte jag om eldsjälar som aktör ofta får en fördelaktig position i sociala nätverk. Detta eftersom de, tack vare sin oräddhet att ta kontakt med andra, skapar många sporadiska kontakter, vilket gör att eldsjälar överbryggar det strukturella hål som tidigare funnits mellan de sociala nätverksklustren innan deras engagemang. Eldsjälarna fungerar alltså som kopplingar till andra nätverk och utgör den nod som ”förhandlar” med, och knyter ihop andra nyckelpersoner. En sådan position skulle dessutom innebära fördelar för eldsjälar själva i deras engagemang i projekt. De får ett större handlingsutrymme, tack vare att de har tillgång till ny information snabbare än andra, samt att de har

lättare att få reda på det andra klustrens kunskaper. Detta skulle också kunna göra att aktörer i en sådan position lättare kan utveckla ”goda idéer”, vilket gör att jag tror att eldsjälarna till viss del får en stark förmåga att fungera som idésprutor, genom att de är i en position som för dem skapar ett bredare spektrum för att hämta information och kunskaper från andra kluster. Något som i sin tur gagnar deras egna sociala nätverk, eftersom de för det mesta skulle använda positionen utifrån ett entreprenörmässigt handlande som skapar värde, i stället för egen vinst. Kanske kan man med detta antagande som grund få en viss förståelse för varför de blir viktiga för sitt sammanhang, eftersom de kopplar ihop sina egna nätverk med nyckelpersoner, bidrar med nya idéer, och lätt får tillgång till ny information. Detta kommer hela nätverket till gagn eftersom de för det mesta agerar för att skapa värde för hela sitt sociala nätverk.

En del som uppsatsen berörde var även den problematik som kan finnas kopplat till eldsjälsaktören. Ett vanligt problem som nämns, även av den här uppsatsens informanter, är den risk att eldsjälen bränner ut sig, men i Etelhem verkade inte detta utgöra något större problem. En annan aspekt som bland annat togs upp var att eldsjälar omedvetet kan ta över andras arbete, i sitt starka driv att engagera sig. Något som riskerar att exkludera andra, samt försvårar att andra personer tar över projekt när eldsjälen inte längre kan vara aktiv. Eldsjälen kan eventuellt bli för central, vilket försvårar kontinuitet för projekt och civilt engagemang. Informanterna nämnde att detta kan vara ett problem i framtiden för Etelhem, men i dagsläget verkar dock eldsjälarna inte så dominerande att de hindrar andra personer att agera kollektivt. Jag har lyft fram betoning av vikten till tillit till andra personer, så att eldsjälen kan lämna över ansvaret till andra när hen antingen slutar eller trappar ned sitt engagemang.

Sammanfattningsvis är eldsjälen en viktig aktör med många funktioner, där ett av det mest utmärkande är deras oräddhet och förmåga att bygga och använda sina sociala nätverk, vilket även kommer till nytta för det sammanhang där de verkar och är aktiva. Dock finns det två sidor av ett mynt, där det även finns problematik kopplat till eldsjälsaktören, vilket bör tas i beaktning för att det inte ska påverka kontinuiteten för det civila engagemanget eller eldsjälen själv.

Slutligen, Etelhem i sin helhet uppvisar en stor och välfungerande föreningsstruktur och lokal demokrati, som i sin tur skapar ett gynnsamt socialt sammanhang för eldsjälarnas engagemang och aktivitet. Detta verkar också enligt min tolkning fungera som bidragande faktor till att eldsjälarna inte uppvisar någon större risk att bränna ut sig, eftersom invånarna gemensamt hjälps åt. Enligt mig gör detta att Etelhem i stora drag visat sig vara en bygd där hela lokalsamhället bidrar till att skapa en plats som florerar i stället för att falla samman.

Referenser

- Berglund, M. Berggren, T. Widerström, P. (2022). *Etelhem – Årets socken 2022*. I: Lekander, A. Regnander, S. Säve-Söderbergh, A. Tellström, I.M. Winberg C. (red). *Gutabygd 2022*. Gotland: Gotlands hembygdsförbunds förlag. 11–15. https://opac1.gotland.se/cgi-bin/koha/opac-detail.pl?biblionumber=267550&query_desc=gutabygd%202022
- Bergström, E. Götling, A. Haraldsson, K. (2003). *Eldsjälar, nätverk och lokal gemenskap, studier kring föreningsliv och företagande i Mora, Leksand, Edsbyn och Östervåla*. Falun: Dalarnas forskningsråd. <http://www.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A520607&dswid=5651>
- Broady, D. (1991). *Sociologi och epistemologi: om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS <https://libris.kb.se/bib/7656057>
- Bourdieu, P. (2004). *Science as science and reflexivity*. Cambridge. Polity Press. <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/S/bo3630402.html>
- Burt, R. (1992). *Structural holes, the social structure of competition*. Cambridge, Mass: Harvard univ. Press <https://libris.kb.se/bib/5117919>
- Burt, R. (2004). *Structural holes and good ideas*. AJS. 110(2), 349–99. <https://www.jstor.org/stable/10.1086/421787>
- Cras, P. (2017). *Landsbygdssamhällets medborgarskap, en studie av organisering av service och infrastruktur i gränlandet mellan det ideella, kommersiella och politiska*. Diss. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet. <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:slu:epsilon-e-4333>
- Creswell, J. Creswell, D. 2018. *Research design, qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. Los Angeles: SAGE <https://libris.kb.se/bib/22242168>
- Davies, C. (2008). *Reflexive Ethnography. A guide to researching selves and others*. London: Routledge. <https://libris.kb.se/bib/10636303>

- von Friedrichs, Y. Gawell, M. & Wincent, J. (red.) (2014). *Samhällsentreprenörskap: samverkande för lokal utveckling*. Östersund: Mittuniversitetet <http://miun.diva-portal.org/smash/get/diva2:698295/FULLTEXT01.pdf>
- Engdahl O. Larsson, B. (2006). *Sociologiska perspektiv, grundläggande teoretiska begrepp*. Lund: studentlitteratur <https://libris.kb.se/bib/10036397>
- Forsberg, A. (2003). *Att brinna för lokalt utvecklingsarbete – om eldsjäalars engagemang för landsbygden*. I: Ekstedt E., Wolvén L.E. (red). *Relationsbyggande för ekonomisk utveckling: Från idéer om ekonomisk utveckling till lokalt utvecklingsarbete i Norrlands inland*. Stockholm: Arbetslivsinstitutet. 181–211 <https://journals.lub.lu.se/aio/article/view/15940>
- Gadd, D. (1956). *Gotlands läns bebyggelse: en skildring i ord och bild*. Malmö: Ibis-förl. <http://libris.kb.se/bib/2287119>
- af Geijerstam, I. (2020). *Krukor & krus: keramik på Gotland*. Gotland: Eddy förlag <https://libris.kb.se/bib/8lv2vmzt6rzzrqqb>
- Giddens, A. (1990). *The consequences of modernity*. Cambridge: Polity Press <http://libris.kb.se/bib/13414271>
- Noy, C. (2008). *Sampling knowledge: The hermeneutics of snowball sampling in qualitative research*. *Social research methodology* 11, 327-344. <https://www.tandfonline.com/doi/ref/10.1080/13645570701401305?scroll=top&role=tab&aria-labelledby=refs>
- Teorell, J. Svensson, T. (2007). *Att fråga och svara, samhällsvetenskaplig metod*. 1:1 Uppl., Malmö: Liber <https://libris.kb.se/bib/10233449>
- Kaijser, L. Öhlander, M. (2011). *Etnologiskt fältarbete*. 2 Uppl. Lund: Studentlitteratur. <https://libris.kb.se/bib/12189854>
- Palmås, K. (2008). *Socialt entreprenörskap: Ny sektor eller rebranding av ideellt arbete?* Göteborg: Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet. https://www.academia.edu/47134267/9_Socialt_entrepren%C3%B6rskap_Ny_sektor_eller_rebranding_av_ideellt_arbete
- Robson, C. McCartan K. (2011). *Real world research: a resource for users of social research methods in applied settings*. third edition Chichester: Wiley <https://libris.kb.se/bib/12135885>

- von Rosen, C. (2002). *När-demokrati: jämlikhet och ledarskap i en gotländsk strandbygd*. Diss. Uppsala: Uppsala univ., <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:162367/FULLTEXT01.pdf>
- Steinar, K. Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskarintervjun*. 3:6 Uppl., Lund: Studentlitteratur <https://www.bokus.com/bok/9789144101675/den-kvalitativa-forskningsintervjun/>
- Syssner, J. (red). (2018). *Nya visioner för landsbygden*. Boxholm: Linnefors förslag <https://libris.kb.se/bib/2bjvz04g0zqwcd5t>
- Vogel, J. Amnå, E. Munck, I. Häll, L. (2003). *Föreningslivet i Sverige: Välfärd, socialt kapital och demokratiskola*. **Sociologisk forskning**. 40(2), 53–75. <https://sociologiskforskning.se/sf/issue/view/2792/684?fbclid=IwAR2JJcsAVte-Q-I49rD4lf-0GEX4VEkcnEQhu9OtUXPsTpHMEvhGV5JfGhg> [2023-03-15]
- Åkerman, K. (2003). *Föräldrade folkrörelser, aktiva medborgare och hetsande massmedier*. **Sociologisk forskning**. 40(3), 19–25 <http://du.diva-portal.org/smash/get/diva2:1098969/FULLTEXT01.pdf> [2023-03-15]

Digitala källor

- Bygdegårdarnas riksförbund (u.å.) *Etelhems bygdegård*. <https://bygdegardarna.se/etelhem/om-bygdegarden-2/> [2023-04-16]
- Etelhem socken (u.å.). *Etelhem*. <https://www.etelhem.nu/> [2023-04-10]
- Etelhems fiberförening (2011). *Medlemsansökan Etelhem fiber ekonomisk förening*. <https://www.etelhem.nu/etelhems-fiberf%C3%B6rening-41380383> [2023-05-05]
- Gotlands åkericentral (u.å.). *Grus- och bergmaterial* <https://www.gotlandsakericentral.se/forsaljning-material/> [2023-04-11]
- Guteinfo (u.å.). *Etelhem socken*. <https://www.guteinfo.com/?id=822> [2023-04-11]
- Hela Sverige ska leva (2021). *Årets socken 2022*. <https://www.helasverige.se/gotland/aretssocken/arets-socken-2022/?preview=true> [2023-04-15]
- Keramikrundan Gotland (u.å.). *Keramikrundan Gotland*. <https://keramikrundan.se/> [2023-04-11]

Maskin och Marinteknik (u.å.). *Välkommen till maskin och marinteknik*. <https://maskin-marin.se/> [2023-04-11]

Region Gotland (2017). *Etelhem, Kulturmiljöprogram Gotland*
<https://gotland.se/KMP/Etelhem> [2023-04-15]

Oxford learner's dictionaries (u.å.) *Line dance*.
https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/line-dance [2023-04-30]

Wikipedia (2022). *Etelhem* <https://en.wikipedia.org/wiki/Etelhem> [2023-04-11]

Tack

Jag vill rikta ett stort tack till alla informanter som har deltagit, dels för ett fint välkomnande, dels för deras enorma hjälpsamhet och tillgänglighet. Sedan även ett tack till deltagarna på sockenboksmötet och möjligheten till att få närvara där.

Ett tack ska också riktas till min handledare Örjan som har väglett och stöttat mig genom hela arbetet.

Sedan vill jag även tacka min kurskamrat Anni som parallellt har skrivit sitt mastersarbete, men samtidigt också stöttat mig och bidragit med mycket värdefull återkoppling och korrekturläsning för den här uppsatsen.

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.